

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Roosa Koho, Sonja-Lina Kakko

Erityistä tukea tarvitsevien nuorten kokemuksia päihteiden käytön ja ehkäisevän päihdetyön vaiku- tuksista elämänhallintaan

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö

7.11.2018

Tekijä(t) Otsikko	Roosa Koho, Sonja-Lina Kakko Erityistä tukea tarvitsevien nuorten kokemuksia päihteiden käytön ja ehkäisevän päihdetyön vaikutuksista elämänhallintaan
Sivumäärä Aika	36 sivua + 2 liitettä 7.11.2018
Tutkinto	Sosionomi
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t)	Lehtori Kirsi Lautala Lehtori Miia Ojanen
<p>Tässä opinnäytetyössä aiheena on ollut tutkia erityistä tukea tarvitsevien nuorten kokemuksia päihteiden käytöstä ja sen vaikutuksista elämänhallintaan. Toinen tutkimusaihe on ollut selvittää, kuinka nuoret kokevat koulun tarjoaman ehkäisevän päihdetyön ja kuinka sitä voisi kehittää. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi ammattiopisto Spesian Järvenpään toimipiste. Tutkimukseen osallistui liiketalous-, logistiikka-, kiinteistöhuolto- sekä datanomiopiskelijoita. Tutkimuksen kohderyhmän ikä rajattiin 15-30-vuotiaisiin. Opinnäytetyö toteutettiin pääsääntöisesti kvalitatiivisena tutkimuksena. Työssä oli myös kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselylomaketta, joka toteutettiin e-lomakkeen muodossa. Kyselylomakkeessa käytettiin avoimia ja monivalintakysymyksiä kohderyhmää ajatellen. Kyselyyn vastasi yhteensä 56 nuorta. Vastaajista 47 oli poikia, kahdeksan tyttöjä ja yksi joku muu. Aineiston analyysi toteutettiin teemoittelun avulla.</p> <p>Tutkimustuloksista oli ilmennyt, että kyselyyn vastanneiden nuorten päihteiden käyttö on vähäistä. Vastaajista 50% ei ollut käyttänyt päihteitä ollenkaan. Vastausten mukaan alkoholi, kannabis, opiaatit sekä amfetamiini olivat olleet yleisimmin käytetyt päihteet. Suurin osa kyselyyn vastanneista oli kokenut, että päihteet eivät olleet vaikuttaneet heidän elämänhallintaansa millään tavalla. Jotkut vastaajista olivat kokeneet päihteiden käytön vaikuttaneen negatiivisesti esimerkiksi ihmissuhteisiin, opiskeluun ja taloudelliseen tilanteeseen. Nuorten yleinen suhtautuminen päihteisiin ja päihteiden käyttöön oli vastausten mukaan suhteellisen negatiivista. Alkoholi nähtiin kuitenkin sallitumpana päihteenä kuin vahvemmat huumeaineet. Alkoholin käyttö koettiin myös vaarattomampana elämänhallinnan kannalta. Koulun ehkäisevä päihdetyö koettiin liittyvän vahvasti terveydenhoitajaan ja terveystiedon tunneille. Osa vastaajista koki, ettei päihteistä ja päihteiden käytöstä puhuta koulussa lainkaan. Päihteiden käyttöön puuttuminen koulun puolelta herätti myös ristiriitaa vastauksissa.</p> <p>Tutkimuksen mukaan päihteiden käytöllä on nuorten mielestä negatiivisia vaikutuksia heidän elämänhallintaansa. Päihteiden käyttö koettiin haitallisena asiana yksilölle, mutta se myös nähtiin yhteiskunnallisena ongelmana. Päihteet ja päihteiden käyttö herättivät monenlaisia ajatuksia, sekä hyväksyntää että torjuntaa. Oppilaitokselta toivottiin lisää puuttumista opiskelijoiden päihteiden käyttöön. Terveydenhoitaja koettiin tärkeänä henkilönä, jonka kanssa nuori voisi päihteidenkäytöstään keskustella. Aiheesta keskustelu myös esimerkiksi opitunin muodossa koettiin hyvänä tapana tuoda lisää tietoa päihteistä ja viestittää opiskelijoille, että päihteiden käyttöön puututaan ja koulu tarjoaa opiskelijoilleen apua. Ehkäisevä päihdetyö koettiin tärkeänä vaikuttajana nuorten elämänhallintaan ja sen tukemiseen.</p>	
Avainsanat	Päihteet, päihteiden käyttö, elämänhallinta, erityistä tukea tarvitsevat nuoret, ehkäisevä päihdetyö

Author(s) Title	Roosa Koho, Sonja-Lina Kakko The Effects Of Substance Use Experienced By Youth With Special Needs
Number of Pages Date	36 pages + 2 appendices 7 November 2018
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Kirsi Lautala, Senior Lecturer Miia Ojanen, Senior Lecturer
<p>The aim of this Bachelor's Thesis has been to find out how youth with special needs experience psychoactive substance use and its effects on one's life management. The other aim has been how the youth experience the school-organized substance abuse prevention and how they think it could be improved. The partner in this process was the vocational school Spesia in Järvenpää. The Thesis has mainly been executed as a qualitative research, but it also has quantitative features. The material has been collected as an electric questionnaire, and it consisted of questions that were both multiple choice and closed ones.</p> <p>In the results, it was found out that the use of psychoactive substances among the youngsters that took part in the research was rather minor, and 50 per cent didn't use psychoactive substances at all. According to the answers, alcohol, cannabis, opiates and amphetamine have been the most used substances. The majority of the answerers thought that the use of psychoactive substances hadn't affected their life management in any way. Some experienced that it had had a negative impact on social relations, studies and the economic situation. The general attitude about psychoactive substances and the use of the substances was quite negative according to the answers, however the use of alcohol was seen more acceptable than the use of stronger substances. The use of alcohol was also seen more harmless for one's life management. The substance abuse prevention was strongly linked to the health nurse and health education. Some of the answerers thought that the psychoactive substances were not discussed in school at all, and the school's intervening in the students' substance abuse evoked ambivalence in the answers.</p> <p>According to the research, the youngsters thought that the use of psychoactive substances has negative impacts on one's life management. It was experienced harmful individually but also as a societal problem. The youth that took part in this research were wishing that the school would intervene in the students' substance abuse more than so far. The health nurse was considered as the person the students could discuss drugs with. The students thought that the schools substance abuse prevention has an important influence on one's life management, and it would be functional to discuss about this subject on lectures to inform the students about drugs and to confirm that the school supports sobriety.</p>	
Keywords	Psychoactive substances, the use of psychoactive substances, life management, youth with special needs, substance abuse prevention

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Elämänhallinta	2
3	Ammattiopisto SPESIA	4
4	Nuoruus elämänvaiheena	5
5	Nuoruuden kehitystehtävät	6
6	Erytystä tukea tarvitsevat nuoret ammatillisessa koulutuksessa	8
7	Päihteet	9
8	Nuorten päihteiden käyttö	10
9	Ehkäisevä päihdetyö kouluissa	12
10	Opinnäytetyön toteutus	13
10.1	Tutkimuskysymykset	13
10.2	Tutkimusmenetelmä	14
10.2.1	Kvalitatiivinen tutkimus	15
10.2.2	Kvantitatiivinen tutkimus	15
10.2.3	Sähköinen kyselylomake	16
10.3	Aineiston keruu	17
10.4	Aineiston analyysi	18
10.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	18
11	Tulokset	20
11.1	Kokemukset päihteiden käytöstä ja sen vaikutuksesta elämänhallintaan	20
11.2	Kokemukset koulun ehkäisevästä päihdetyöstä	23
12	Johtopäätökset	28
12.1	Päihteiden käyttö ja elämänhallinta	28
12.2	Ehkäisevä päihdetyö ja elämänhallinta	30
13	Pohdinta	32
	Lähteet	34

Liitteet

Liite 1. Huoltajan suostumus

Liite 2. Kyselylomakepohja

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tutkimme erityistä tukea tarvitsevien nuorten kokemuksia päihdeidenkäytön vaikutuksista elämänhallintaan ja koulun tarjoamasta ehkäisevästä päihdetyöstä. Toteutimme tutkimuksen ammattiopisto Spesian Järvenpään toimipisteessä. Tutkimukseen osallistui koulun liiketalous-, logistiikka-, kiinteistöhuolto- sekä data-nomiopiskelijoita, ja tutkimusmenetelmänä käytimme sähköistä kyselylomaketta.

Vuonna 2015 säädettiin laissa, että kuntien tulee järjestää asukkailleen ehkäisevää päihdetyötä, jolla pyritään päihdeiden kysynnän, saatavuuden ja tarjonnan vähentämiseen (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015). Ehkäisevää päihdetyötä järjestetään yleensä kuntien peruspalveluissa, kuten sosiaali-, terveys- ja opetuspalveluissa. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa - Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön 2010: 7.) Kouluissa ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan ehkäisevän päihdetyön suunnitelman avulla, joka toimii koulun henkilökunnan, oppilaiden ja vanhempien yhteisenä sopimuksena siitä, kuinka oppilaitoksessa pyritään ehkäisemään päihdeiden käyttöön liittyviä haittoja. Tutkimusten mukaan nuorten päihdeiden käyttö on muuttunut viimeisten vuosien aikana (ks. esim. Huhtanen, Miekkala & Raitasalo 2016), minkä takia myös koulujen ehkäisevää päihdetyötä on tärkeää muokata ja päivittää sellaiseksi, että sillä pystytään vaikuttamaan nuorten tämänhetkiseen päihdeiden käyttöön.

Ehkäisevällä päihdetyöllä on mahdollista tukea yksilön elämänhallintaa. Elämänhallinta on moniulotteinen käsite, ja yhdestä suunnasta tarkasteltuna sillä tarkoitetaan yksilön kokemusta siitä, kuinka hän pystyy toiminnallaan ja valinnoillaan vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. (Keltikangas-Järvinen 2008: 255-257.) Se voi vaihdella eri elämäntasanteissa, ja varsinkin nuoruudessa nuoren kokeillessa omia rajojaan ja etsiessään itseään voi kokemus omasta elämänhallinnasta olla jatkuvan muutoksen keskellä. Päihdeiden käyttö on riski elämänhallinnalle, sillä se aiheuttaa erilaisia yksilöllisiä riskejä ja elämäntasanteita, jolloin yksilön osallistuminen yhdenvertaisesti muiden kanssa yhteiskunnan toimintaan voi olla vaarassa estyä (Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? 2009).

Ammattiopisto Spesia tarjoaa ammatillista koulutusta erityistä tukea tarvitseville nuorille. Spesia on aloittanut toimintansa vuoden 2018 alussa Bovallius Ammattiopiston ja Validia Ammattiopiston yhdistyttyä. Oppilaitoksella ei toistaiseksi ole omaa käytäntöä ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa, vaan käytössä on vielä Validia Ammattiopiston aikaiset

käytännöt. Pyrimme opinnäytetyömme avulla tuomaan oppilaitoksen nuorten omia ajatuksia esiin päihteiden käyttöön ja ehkäisevään päihdetyöhön liittyen, jolloin oppilaitoksella on mahdollisuus huomioida opiskelijoiden tarpeet ja kokemukset kehittäessään ehkäisevän päihdetyön malliaan. Haluamme opinnäytetyömme avulla tukea opiskelijoiden elämänhallintaa luomalla heille mahdollisuuden vaikuttaa itseään ja kouluuyhteisöään koskeviin asioihin. Opinnäytetyömme on ajankohtainen, ja yhteiskunnallisesti perusteltavissa.

Tarkastelemme aluksi elämänhallintaa ja nuoruutta elämänvaiheena sekä siihen liittyviä kehitystehtäviä. Seuraavaksi avaamme työn kannalta olennaisia käsitteitä, kuten mitä tarkoitamme tutkimuksessamme päihteillä. Esittelemme myös lyhyesti Ammattiopisto Spesian. Olemme pyrkineet avaamaan selkeästi koko tutkimusprosessin tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin. Lopuksi olemme pohtineet opinnäytetyön toteuttamista kokonaisuutena.

2 Elämänhallinta

Elämänhallinta voidaan käsitteenä ymmärtää monella eri tapaa riippuen siitä, kuka sitä on määritellyt ja miltä tieteenalalta sitä tarkastellaan. Keltikangas-Järvisen määritelmän mukaan elämänhallinta tarkoittaa sitä, että yksilö uskoo voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä ja kokee pystyvänsä tehdä omaan elämään suotuisasti vaikuttavia päätöksiä. Tämän näkökulman mukaan ihminen pyrkii omalla toiminnallaan ja valinnoillaan vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun sekä sisäisiin ja ulkoisiin olosuhteisiin. Keltikangas-Järvisen mukaan korkea elämänhallinta tarkoittaa sitä, että ihminen ei koe asioiden tapahtuvan sattumanvaraisesti, vaan hän uskoo voivansa vaikuttaa omalla toiminnallaan hänelle tapahtuviin asioihin. (Keltikangas-Järvinen 2008: 255-257.) Keltikangas-Järvinen sanoo elämänhallinnan olevan myös tilannesidonnainen asia, eli kokemus omasta elämänhallinnasta voi vaihdella riippuen ajasta, jota yksilö käy läpi (Keltikangas-Järvinen 2000:44).

Hämäläisen mukaan elämänhallinta voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen ulottuvuuteen. Sisäisellä elämänhallinnalla hän tarkoittaa yksilön kykyä selviytyä kehitystehtävistä, jotka kuuluvat eri elämänvaiheisiin, sekä kykyä tehdä valintoja, jotka vaikuttavat myönteisesti hänen elämänsä kulkuunsa. Ulkoisella elämänhallinnalla hän tarkoittaa sitä, että ihminen on osallinen yhteiskunnan järjestelmistä ja instituutioista, jotka vaikuttavat elämisen laa-

tuun. Näitä ovat esimerkiksi toimeentulo, koulutus tai työ, ihmissuhteet ja palvelut. (Hämäläinen 1999: Liite 1.) Elämänhallintaan voidaan siis nähdä vaikuttavan sekä yksilölliset selviytymistaidot sekä yksilöön ulkopuolelta vaikuttavat yhteiskunnalliset tekijät. Riihisen mukaan elämänhallinta voidaan nähdä sisäisen ja ulkoisen ulottuvuuden välisenä vuorovaikutuksena. Näin ollen yksilön toimintaa ohjaavat sekä henkiset että aineelliset seikat. (Riihinen 1996: 29–31.) Toisin sanoen ihmisen kokemus sisäisen elämänhallinnan tasosta riippuu myös ulkoisista tekijöistä. Keltikangas-Järvinen tukee tätä näkemystä perustelemalla elämänhallinta-käsitteen sisäisen ja ulkoisen jaon sillä, että jos kaikki elämässä tapahtuva olisi kiinni ihmisestä itsestään ja tavasta jolla hän käsittelee asioita, ei elämässä olisi epäonnistumisia vaan kaikki vastoinkäymiset olisivat ihmisen itsensä syytä eikä ulkoisilla asioilla olisi niihin mitään vaikutusta (Keltikangas-Järvinen 2000:34).

Elämänhallinnalle ominaista on se, että se tapahtuu ihmisen arjessa. Sitä voidaan tukea auttamalla ihmisiä heidän rakentaessaan omaa arkeaan sellaiseksi, että he kokevat sen mielekkääksi. Elämänhallintaa voidaan tukea kohtaamalla arjessa vastaan tulevia haasteita ja rohkaisemalla yksilöä refleктоimaan omaa elämäänsä ja arvojaan. (Hämäläinen 2000: 22-23, 46-47.) Yhtenä ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja suhtautumiseen päihteitä kohtaan (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa - Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön 2010: 7). Näin ollen sillä pystytään tai ainakin pyritään vaikuttamaan myös elämänhallinnan kokemiseen.

Nuorten elämänhallintaa tutkitaan vuosittain osana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämää kouluterveyskyselyä. Elämänhallintaa tutkitaan kyselyssä monilla eri osa-alueilla, esimerkiksi kysymällä kokevatko nuoret pystyvänsä tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä sekä elämällä olevan päämäärä ja tarkoitus. Uudellamaalla 81,9% ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista tytöistä ja pojista koki pystyvänsä tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä, ja 73,4% koki elämällään olevan päämäärä ja tarkoitus. (Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017 2018.) Kyselyssä ei ole erikseen otettu huomioon päihteiden käytön vaikutusta elämänhallintaan, vaan elämänhallintaa ja päihteiden käyttöä on tutkittu erillään toisistaan. Pyrimmekin opinnäytetyöllämme tutkimaan, kokevatko erityistä tukea tarvitsevat nuoret heidän päihteiden käyttönsä vaikuttavan heidän omaan elämänhallintaansa.

Valitsimme sosiaalipedagogiseksi näkökulmaksi opinnäytetyöllemme elämänhallinnan, sillä kohderyhmänämme ovat erityistä tukea tarvitsevat nuoret, jotka käyvät läpi murros-vaihetta suhteessa omaan itseensä ja ajatteluunsa. Elämänhallinnan kokemiselle tyypilistä on kokemus siitä, että yksilö kykenee valinnoillaan ohjaamaan elämäänsä sellaiseen suuntaan, jonka hän kokee itselleen mieleiseksi ja sopivaksi (Keltikangas-Järvinen 2008: 255-257). Nuorten saadessa yhä enemmän päätösvaltaa omassa elämässään avautuu samalla myös mahdollisuuksia joutua ikään kuin väärille raiteille. Elämänhallinnan kokemiselle oleellista on se, että yksilölle on kehittynyt tai kehittyä kyky hallita itsensä ja tunnistaa omat sisäiset rajansa (Keltikangas-Järvinen 2000: 68). Nuoruudelle on yleistä omien rajojen kokeilu, jonka myötä myös elämänhallintaa koetellaan. Sisäiseen elämänhallintaan kuuluu kyky käsitellä vastaan tulevia haasteita ja kriisejä sekä käsitellä eri elämänvaiheisiin kuuluvia kehitystehtäviä (Raitasalo 1995: 61). Haluamme tutkimuksellamme selvittää, kokevatko erityistä tukea tarvitsevat nuoret heidän päihteiden käyttönsä vaikuttavan jollakin tapaa näiden asioiden käsittelyyn ja niistä selviytymiseen. Toinen osa tutkimustamme liittyi koulun tarjoamaan ehkäisevään päihdetyöhön, jolla pyritään edistämään kansalaisten hyvinvointia (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa – opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön 2010: 7). Hyvinvointi on vahvasti elämänhallintaan liitetty käsite (ks. esim. Raitasalo 1995: 56), joten ehkäisevällä päihdetyöllä voidaan vaikuttaa hyvinvoinnin kautta myös yksilön elämänhallinnan kokemiseen. Elämänhallinnan kannalta koimme tärkeäksi opinnäytetyössämme sen, että nuoret pääsevät itse tuomaan äänensä esille oppilaitoksensa ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä.

3 Ammattiopisto SPESIA

Validia ammattiopisto (entinen Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus) sekä Bovallius ammattiopisto yhdistyivät vuoden 2018 alussa Spesia ammattiopistoksi. Spesian päätoimipisteitä Suomessa on Jyväskylässä, Turussa, Pieksämäellä sekä Järvenpäässä, mutta koulutusta tarjotaan muillakin paikkakunnilla. Ammattiopisto Spesia on ammatillinen erityisoppilaitos, jossa opiskelee niin nuoria kuin aikuisiakin. Spesiassa opiskelee henkilöitä, jotka tarvitsevat yksilöllistä tukea opintoihinsa. Erityisen tuen tarvetta voi esiintyä esimerkiksi fyysisen rajoittuneisuuden, oppimisvaikeuksien tai sosiaalisten haasteiden vuoksi. Spesian koulutustarjontaan kuuluu ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta, valmentavaa koulutusta ja tuettua oppisopimuskoulutusta. Opiskelijoiden saatavana on myös erityisen tuen asiantuntijapalveluita. (Ammattiopisto Spesia n.d.)

Opinnäytetyömme toteutus tapahtui Spesian Järvenpään toimipisteessä, jonka opiskelijoille teimme sähköisen kyselylomakkeen. Kyselyyn vastanneet oppilaat olivat liiketalous-, kiinteistöhuolto-, logistiikka- ja datanomian opiskelijoita. Kyseisten alojen opiskelijat valikoituivat Spesian henkilöstön toiveesta. Näiden alojen opiskelijoilla koettiin olevan suurimmalla todennäköisyydellä jonkinlaista päihteiden käyttöä, joten kysely oli otollista toteuttaa sellaisille ryhmille, joissa päihteiden käyttöön liittyviä asioita olisi hyvä karvoittaa.

4 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruutta on pidetty eräänlaisena siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen, jota voidaan määritellä erilaisten kehityksellisten tekijöiden mukaan, joita ovat biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Nuoruusvaihe alkaa toisen elinvuosikymmenen alussa, ja voi kestää nykyisen tiedon mukaan jopa pari vuosikymmentä kolmannelle vuosikymmenelle saakka. Nuoruus on nähty kokeilujen aikana, jolloin nuori etsii itseään ja paikkaansa yhteisössä sekä kokeilee omia rajojaan. Nuoruudessa yksilön käsitys itsestään sekä omista rajoistaan on jatkuvan muutoksen keskellä. (Jarasto & Siervo 1999: 115.)

Nuoruus on usein eroteltu eri vaiheisiin, joissa nuoren kehitys ja siihen vaikuttavat tekijät vaihtelevat huomattavasti. Nämä vaiheet on jaoteltu varhaisnuoruuteen, keskinuoruuteen ja myöhäisnuoruuteen. Nuoruus on jokaisen kohdalla yksilöllinen kehitysvaihe, joten näitä vaiheita on vaikea asettaa ajallisesti tiettyihin raameihin, mutta karkeasti jaoteltuna varhaisnuoruuden on nähty ajoittuvan 11-14 ikävuosien välille, keskinuoruuden 15-18 vuoden ja myöhäisnuoruuden 19-25 vuoden välille. (Nurmi 2003: 256-257.) Nuorisolaissa nuoreksi määritellään alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1285/2016 § 3).

Nuoruuden voidaan määritellä alkavan biologisen, eli kehollisen ja mielellisen, kehityksen alkaessa. Kehollinen kehitys ilmenee kehon kasvuna ja sukupuolikypsyyden saavuttamisena. Biologiseen kypsymiseen kuuluu myös sellaisen ajattelun abstraktisuuden ja loogisuuden tason saavuttaminen, joka on yksilölle aikuisena tyypillistä. Toisin sanoen nuorelle alkaa kehittyä aikuisen ajattelulle tyypillisiä ajattelumuotoja. (Nurmi 2003: 256.) Tähän ajattelun kehittymiseen kuuluu konkreettisesta ajattelusta vapautuminen ja abstraktin ajattelun kehittyminen. Lisäksi nuori oppii tekemään oletuksia ja johtopäätöksiä. Näitä taitoja tarvitaan erityisesti ongelmanratkaisutilanteissa ja tiedonhankinnassa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 170.)

Nuori alkaa myös vähitellen itsenäistyä ja irtautua lapsuuden perheestään ja valmistautumaan aikuiselämän rooleihin. Tämä valmistautuminen muodostuu erilaisista nuorta aikuisuuden rooleihin ohjaavista valinnoista, jotka liittyvät esimerkiksi koulutukseen, ammatinvalintaan, elämäntapaan ja ihmissuhteisiin. Nämä sosiaaliset tapahtumat ovatkin sellaisia tapahtumia, joiden voidaan nähdä luovan vähitellen pohjaa aikuisuudelle ja olevan kriteereinä aikuistumiselle. Nämä tunnusmerkit saavutetaan useimmiten kolmannen elinvuosikymmenen aikana. (Nurmi 2003: 256-257.)

Psykologisesta näkökulmasta nuoruuteen on usein liitetty identiteetin muodostumisen, minäkuvan kehityksen, koulutusurien ja sosialisointien käsitteet (Nurmi 2003: 258). Nuoruudessa yksilö käy läpi kokonaisvaltaisen persoonallisen identiteetin muutoksen, ja hän oppii havainnoimaan, tunnistamaan ja nimeämään omia kokemuksiaan, tunteitaan ja ajatuksiaan (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 180). Elämäntapaamisen toteutumisen kannalta on tärkeää, että nuori kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä ja että hän voi itse tehdä valintoja elämässään (Keltikangas-Järvinen 2008: 255). Tämä vaatii nuorelta psyykkistä kehitystä, ja taitoa tarkastella asioita eri näkökulmista valintoja tehdessään.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa nuoruus nähdään usein kriittisenä elämänvaiheena, ja huoli nuorison tilasta ja ongelmakäyttäytymisestä onkin jatkuvasti esillä. Nämä keskustelut perustuvat kuitenkin useimmiten enemmän yleisiin ennakkoluuloihin, kuin todelliseen tietoon. Lisäksi nuoruuteen on liitetty käsitteet kriisi ja kuuhunta, vaikka laajojen tutkimusten mukaan valtaosa nuorista ei käy läpi kriisivaihetta suhteessa omaan itseensä varttuessaan aikuiseksi. Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että nuoruus voi silti muodostaa kehitysriskin joillekin yksilöille, mikä voi näkyä esimerkiksi rikollisuutena. (Nurmi 2003: 257-258.) Nuoren saavuttaessa 15-vuoden iän on hän rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan, eli hänelle voidaan tuomita rangaistus hänen rikkoessaan lakia (Rikoslaki 515/2003 § 4).

5 Nuoruuden kehitystehtävät

Eri ikäkausiin liittyy erilaisia kehitystehtäviä, jotka ihmisen oletetaan täyttävän. Ne nähdään yksilön eri elämänvaiheissa kohdistettuina normatiivisina odotuksina. (Nurmi 2003: 256-257.) Yksilön kyky suoriutua elämän eri vaiheisiin liittyvistä kehitystehtävistä on vahvasti sidoksissa elämäntapaamisen kokemukseen (Hämäläinen 1999: Liite 1). Nuoruudessa nämä kehitystehtävät koskevat autonomian eli itsenäisyyden vahvistamista ja

vanhemmista irrottautumista, seksuaalisen identiteetin ja muuttuvan ruumiinkuvan jäsentämistä sekä sosiaaliin suhteisiin liittyviä tekijöitä (Aalberg & Siimes 2007: 68). Näistä selviytyminen edesauttaa myöhemmän elämän kehitystehtävien ratkaisemista, ja vaikuttaa siihen, millä tavoin loppuelämä muotoutuu. (Nieminen 2010: 53.) Nuoruuden kehitystehtävät koskevat seksuaalisen identiteetin muodostumista, vanhemmista irrottautumista sekä sosiaalisten suhteiden muodostamista.

Seksuaalisuus on osa ihmistä läpi elämän, mutta yksilön lähestyessä murrosikää alkaa hormonitoiminta aktivoitua aiempaa enemmän. Kehityksen edetessä seksuaalinen vietti herää, ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat alkavat kiinnostaa (Rantanen 2010: 46-47). Nuori alkaa rakentaa suhdetta omaan kehoonsa. Muuttunut kehonkuva ja seksuaalisen vietin herääminen herättävät nuorella usein hämmennystä ja ongelmana on, kuinka hän oppii elämään näiden asioiden kanssa. Nuoret tutustuvat omaan kehoonsa, ja etsivät sellaisia asioita, jotka tuottavat itselle mielihyvää. (Aalberg & Siimes 2007: 97.)

Toisena nuoruuden kehitystehtävänä on nuoren itsenäistyminen, mikä edellyttää yksilön irrottautumista vanhemmistaan. Nuoren ja vanhempien välinen suhde muuttuu, ja nuori alkaa usein kyseenalaistaa vanhempien sääntöjä ja puolustamaan omia näkemyksiään asioista. Nuori alkaa usein kapinoimaan vanhempia vastaan, ja se voi ilmetä esimerkiksi päihteiden käyttönä tai häiriökäyttäytymisenä. Näin ollen nuoren ja vanhempien välinen suhde voi olla vaikea. Tämän kehitystehtävän kannalta on kuitenkin myös tärkeää, että nuori oppii kohtaamaan vanhempansa uudella, aikuisella tasolla, eikä koe vanhempien hylkäävän häntä nuoruuden haasteiden keskellä. Kavereilla ja perheen ulkopuolisilla aikuisilla on suuri merkitys yksilön irtaantuessa vanhemmistaan, sillä nuori tarvitsee tuekseen vertaisia ja turvallisia aikuisia joille puhua. (Aalberg & Siimes 2007: 68-69.) Lapsuudessa ja nuoruudessa vanhemmat tekevät päätökset lapsensa puolesta, mutta mitä pidemmälle nuoruutta edetään, sitä suuremman päätösvallan saa nuori itse. Itsenäistymisen ja täysi-ikäistymisen lähestyessä yksilön elämänhallinta alkaa saamaan suuremman roolin nuoren elämässä oman päätösvallan lisääntyessä. (Elämänhallinta 2018.) Itsenäistymisvaiheessa elämänhallinnan kokemisessa voi olla riskinä se, että nuori ei koe pystyvänsä vaikuttaa omaan elämäänsä haluamallaan tavalla tai olevansa kykeneväinen tekemään omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan koskevia päätöksiä. Tämä voi olla erityistä tukea tarvitseville nuorille riski sen vuoksi, että erilaiset rajoitteet luovat jo ennestään haasteita itsenäistymiselle. Kehityksen kannalta onkin siis tärkeää, että nuori saa vanhemmiltaan ja ympäristöstään tukea opetellessaan päättämään itse omasta elämästään.

Nuoren irtaantuessa vanhemmistaan korostuu kaverisuhteiden solmiminen uudella tavalla. Nuorten yhdessäolo toimii vahvistavana tekijänä nuorten minuuden kehittymissä, ja sosiaalisten suhteiden solmimista voidaankin pitää nuoruuden kolmantena kehitystehtävänä. Varhaisnuoruudessa ryhmät ovat usein suuria, ja yhdistävänä tekijänä toimii yhteenkuuluvuudentunne. Vähitellen ryhmät alkavat eriytyä esimerkiksi harrastusten tai ajatusmaailman perusteella, ja mitä pidemmällä nuoruutta ollaan, sitä yleisempiä ovat kahdenkeskiset sosiaaliset suhteet. Sosiaalisilla suhteilla voi olla myös yksilön kehitystä vaarantavia tekijöitä. Jotkut nuoret myös jäävät ryhmien ulkopuolelle ja tuntevat yksinäisyyttä, ja se on suuri riski yksilön identiteetin ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. (Aalberg & Siimes 2007: 71-73.) Tämä voidaan nähdä riskinä myös elämänhallinnan toteutumiseksi, joten olisi tärkeää, että nuori kokisi kuuluvansa johonkin ryhmään. Kuten olemme aiemmin maininneet, voidaan sosiaalisuuteen liittää myös päihteiden käyttö ja niiden kokeilu (Simonen 2007: 55-57). Nuorten kokeillessa omia rajojaan ja yrittäessään integroitua ryhmään voi olla yleistä, että yhteenkuuluvuudentunnetta haetaan kokeilemalla erilaisia päihteitä sen takia, että ajatellaan muidenkin nuorten tekevän niin. Tästä näkökulmasta olisi mielestämme tärkeää toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä nuorten keskuudessa siten, että nuoret pääsisivät keskustelemaan ikätovereidensa kanssa päihdeistä. Tällaisessa tilanteessa olisi mahdollista tulla ilmi se, että nuoret eivät välttämättä pidäkään päihteiden käyttöä hienona, vaan että he tekevät sitä vain siksi, että haluavat kuulua ryhmään. Tällä tavoin pystyttäisiin ehkäisevän päihdetyön kautta vaikuttamaan opiskelijoiden elämänhallinnan kokemiseen.

6 Erityistä tukea tarvitsevat nuoret ammatillisessa koulutuksessa

Erityistä tukea tarvitsevilla nuorella tarkoitetaan nuorta, jolla on oppimiseen liittyviä vaikeuksia, ja jonka opetus toteutetaan erityisopetuksena. Oppimiseen liittyvät vaikeudet voivat johtua erilaisista oppimisvaikeuksista, kuten esimerkiksi erilaisista kielellisistä vaikeuksista tai hahmottamisen ongelmista, vammasta, kuten näkö- tai kuulovammasta tai erilaisista pitkäaikaissairauksista. (Käsitteet ja määritelmät n.d.) Erityistä tukea opiskeleluun on saatavissa sekä perinteisissä ammattioppilaitoksissa että ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opiskelee ainoastaan erityistä tukea tarvitsevia nuoria, ja siellä on erikoistuttu nimenomaan erityistä tukea tarvitsevien nuorten tukemiseen. (Koulutustarjonta n.d.)

Tilastokeskuksen tekemien selvitysten mukaan erityisopetusta saavien nuorten määrä on ollut tasaisessa kasvussa Suomessa vuodesta 2004 lähtien. Vuonna 2017 tehdystä tutkimuksesta selvisi, että vuonna 2015 peruskouluikäisistä 41 037 opiskelijaa sai erityisopetusta, ja se oli 7,5% koko peruskoulun oppilasmäärästä. Sen sijaan toisen asteen oppilaitoksen opiskelijoista 9% sai erityisopetusta. (Erityisopetus 2016 2017.) Tästä voidaan huomata, että erityisopetusta tarvitsevien osuus on pienessä kasvussa siirryttäessä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen.

Usein nuoret, jotka ovat tarvinneet erityisopetusta peruskoulussa, tarvitsevat sitä myös ammatillisessa koulutuksessa. Joillakin oppimiseen liittyvät vaikeudet ilmenevät kuitenkin vasta siirryttyä peruskoulusta toisen asteen koulutustasolle. Uusi ympäristö ja elämänvaihe saattavat nostaa esille esimerkiksi motivaatioon, päihteiden käyttöön tai mielenterveyteen liittyviä ongelmia. (HOJKS n.d.) Näihin tekijöihin on tärkeää kiinnittää huomiota tässä siirtymävaiheessa, jotta nuori saa osakseen tarvitsemaansa tukea. Erityistä tukea tarvitsevat nuoret saattavat tarvita erityistä tukea myös itsenäistymiseen liittyen, joten erilaisia elämönhallintakykyjä olisi tärkeää harjoitella.

Lain mukaan erityisopetusta voidaan antaa ammatillisessa peruskoulutuksessa, jos nuoren oppiminen on rajoitteellista oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai jonkin muun syyn takia. Lievä vamma ei riitä perusteeksi erityisopetukselle, vaan se kuuluu tukiope- tuksen piiriin. Laissa erityisopetus ammatillisessa peruskoulussa määritellään suunnitel- malliseksi pedagogiseksi tueksi, joka perustuu opiskelijan henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja valmiuksiin. Se voi tarkoittaa myös erityisjärjestelyjä opiskelussa. (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 246/2015 § 19a.) Erityisopetus perustuu henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan, johon kirjataan kaikki pedagogiset erityisjärjestelyt, joilla opiskelijan oppimista tuetaan, ja tavat, joilla edistymistä seurataan ja arvioidaan (Erityinen tuki n.d.). Suunnitelma tehdään yhdessä opiskelijan kanssa opintojen alussa, ja sitä voidaan täydentää opintojen edetessä. Erityisopetuksen tavoitteena on tutkinnon mukaisten osaamistavoitteiden saavuttaminen.

7 Päihteet

Päihteet voidaan jaotella laillisiin sekä laittomiin aineisiin. Sosiaali- ja terveysministeriö päivittää jatkuvasti laillisten ja laittomien päihdeaineiden listausta Euroopan unionin suosituksen mukaisesti. Laillisiin päihteisiin kuuluvat tupakka ja alkoholi, ja laittomiin aineisiin

huumausaineet. Huumausaineiden määritelmä ei ole yksinkertainen: oikeudellisesta näkökulmasta on vaikeaa ratkaista, mitä aineita käsitellään huumausaineina. Yleiskielellä puhuttaessa huumausaineilla voidaan tarkoittaa laittomia aineita päihtymystarkoitukseen. Tämäkin määritelmä on ristiriitoja herättävä. Myös erilaisia liuottimia ja lääkeaineita voidaan käyttää päihteenä. (Päihdelinkki n.d.)

Erilaiset päihteet vaikuttavat keskushermostossa, mutta ovat psykogeenisiltä vaikutuksiltaan eroavaisia toisistaan (Duodecim terveyskirjasto n.d.). Päihteiden yleisin käyttösyö ovat psyykkiset vaikutukset, joilla tavoitellaan esimerkiksi lamaantunutta tai euforista olo-tilaa. Päihteiden käyttö on kuitenkin moninaista, johon vaikuttavat päihteen saatavuus, käyttäjän haluamat vaikutukset sekä päihdeaineen ominaisuudet. Myös käyttötavat-, tilanteet- ja ympäristö ovat merkittäviä tekijöitä. Päihteisiin ja päihteidenkäyttöön liittyy monia erilaisia terveystarpeita, komplikaatioita ja haittavaikutuksia ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. (Päihteiden vaikutus ihmiseen 2013.)

Tässä opinnäytetyössä tarkoitamme päihteillä alkoholia, kannabista, amfetamiinia, ekstaasia, opiaatteja, kokaiinia, sieniä, LSD:tä ja muita hallusinogeenisiä, muuntohuumeita sekä päihtymystarkoitukseen käytettyjä lääkkeitä, kuten esimerkiksi bentsodiatsepiinit. Tupakkaa emme laske päihteksi. Olemme määritelleet kyselymme saatekirjeessä, mitä tarkoitamme tässä tutkimuksessa päihteillä, jolloin se ei jää vastaajille epäselväksi.

8 Nuorten päihteiden käyttö

Nuoret ovat erityisen alttiita kokeilemaan erilaisia päihteitä kokeillessaan omia rajojaan ja hakiessaan omaa paikkaansa ja hyväksyntää ikätovereiltaan. Riski päihteiden liika-käyttöön on suuri varsinkin nuorilla, joilla on entuudestaan psyykkisiä sairauksia kuten masennusta. Tällainen nuori voi hakea päihteiden avulla hyvänolon tunnetta, ja jäädä niin sanotusti koukuun hetkelliseen olon helpotukseen. Lisäksi yksinäinen nuori voi hakea hyväksyntää hakeutumalla porukkaan, jossa päihteiden käyttö on yleistä. Alkoholin käytön on nähty olevan Suomessa sosiaalisuutta tukeva tekijä (Simonen 2007: 55-57). Näin ollen nuori voi siis hakea sosiaalista hyväksyntää käyttämällä päihteitä. Päihteiden käyttö aiheuttaa erilaisia yksilöllisiä riskejä ja elämänvaikeuksia, jolloin yksilön osallistuminen yhdenvertaisesti muiden kanssa yhteiskunnan toimintaan voi olla vaarassa estyä (Mitä on nuorisolan ehkäisevä päihdetyö? 2009). Nuori voi esimerkiksi jäädä jälkeen opinnoissa, jolloin elämänhallinta on vaarassa horjua nuoren kokiessa suoriutuvansa muita huonommin. Näin ollen oppilaitoksen tavalla vaikuttaa tai pyrkii vaikuttamaan

opiskelijoidensa päihteiden käyttöön voidaan nähdä suuri merkitys sille, kuinka paljon päihteet vaikuttavat nuorten elämänhallintaan, sillä nuoret viettävät suuren osan ajastaan kouluympäristössä.

Vaikka lain mukaan Suomessa alkoholin myyminen ja välittäminen alle 18-vuotiaalle on kiellettyä ja alaikäisen hallussa oleva alkoholi on otettava pois (Alkoholilaki 1143/1994), on asian valvomiseen kuitenkin liian vähän resursseja. Nuoret pyrkivät kiertämään säännöksiä, ja useilta nuorilta löytyy lähipiiristään joku vanhempi henkilö, joka suostuu välittämään alkoholia alaikäiselle (Holmila, Karlsson & Raitasalo 2007: 149). Näin ollen nuorten on varsin helppoa saada käsiinsä päihtymiseen tarkoitettuja aineita.

Nuorten päihteiden käyttöä on tutkittu Suomessa paljon esimerkiksi Nuorten terveystapatutkimuksen ja Kouluterveyskyselyn kautta (Salasuo & Tigerstedt 2007: 9). Vuosina 1995-2015 on myös tehty Eurooppalainen koululaistutkimus nuorten päihteiden käytöstä (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs), eli ESPAD-tutkimus. Sitä tehtiin neljän vuoden välein 23-36 maassa, ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt raportin kyseisen tutkimuksen tuloksista Suomessa. Raportissa tarkastelun kohteena olivat tupakan, huumeiden, alkoholin ja muiden päihteiden trendit ja niiden käytön aloitusikä, sekakäyttö sekä uudempien päihteiden käytön yleisyys nuorten keskuudessa. (Huhtanen, Miekkala & Raitasalo 2016.) Tutkimustuloksia tarkasteltaessa ilmenee, että nuorten päihteiden käyttö on vähentynyt viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana.

Humalajuomisen ja alkoholikokeilujen aloitusikä on siirtynyt viime vuosina myöhäisemmäksi kuin aiemmin. Vuonna 1999 kymmenesosa tutkimuksen ikäluokasta ei ollut kokeillut alkoholia, kun taas vuonna 2015 vastaava osuus oli 26 prosenttia. Vuoden 2015 tulosten mukaan nuoret myös joivat aiempaa harvemmin kuin aiemmilla mittauskerroilla. Nuorten humalajuominen oli vähentynyt erityisen paljon kahden viimeisen mittauskerran välillä, ja se on ollut pysyvässä laskussa vuosituhannen vaihteesta saakka ja myös täysin raittiiden nuorten osuus on ollut kasvussa. (Huhtanen, Miekkala & Raitasalo 2016: 17-18.) Myös asenteet jokaviikkoista humalajuomista kohtaan ovat kiristyneet kahden viimeisimmän mittauksen välillä.

15-16-vuotiaiden keskuudessa muiden huumeiden kuin kannabiksen käyttö on vähäistä. Kannabista oli vuonna 2015 käyttänyt pojista kymmenen ja tytöistä seitsemän prosenttia, kun taas vain kolme prosenttia kertoi käyttäneensä jotakin muuta huumetta. Asenteet kannabiskokeiluja kohtaan ovat lieventyneet jatkuvasti vuodesta 1995 lähtien, ja tämä

voi mahdollisesti ennakoida myöhempää käyttöä. (Huhtanen, Miekkala & Raitasalo 2016: 22-24.) Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitoksen vuosittain tekemän kouluterveyskyselyn mukaan ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten kannabiskokeilut ovat Uudellamaalla yleisempiä kuin muualla Suomessa. Tulosten mukaan vuonna 2017 28,2% Uudellamaalla asuvista ammatillista oppilaitosta käyvistä oli kokeillut marihuanaa tai kannabista, kun taas seuraavaksi tulevalle alueelle osuus oli 25,2%. (Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017 2018.) ESPAD-tutkimuksen mukaan haisteltavien aineiden kuten liimojen ja liuottimien kokeilu on myös kääntynyt laskuun. Vuonna 2015 oli tutkittu ensimmäistä kertaa eri aineiden samanaikaista käyttöä, ja pojilla yleisintä oli alkoholin ja kannabiksen yhtäaikainen käyttö, tytöillä taas alkoholin ja pillereiden käyttö. Sekakäyttöä oli kokeillut tytöistä seitsemän ja pojista kuusi prosenttia. Osuus on ollut tasaisessa laskussa vuodesta 1995 lähtien. (Huhtanen, Miekkala & Raitasalo 2016: 22-24.)

Päihteisiin liittyvien asenteiden horjuessa on prevention kannalta tärkeää kiinnittää huomiota päihteiden käytön riskeihin liittyvän tiedon välittämiseen (Huhtanen, Miekkala & Raitasalo 2016: 35). Oppilaitoksilla on tässä suuri rooli, sillä nuoret viettävät suuren osan ajastaan kouluympäristössä.

9 Ehkäisevä päihdetyö kouluissa

Lain mukaan kuntien tulee järjestää ehkäisevää päihdetyötä. Laissa ehkäisevästä päihdetyöstä ehkäisevä päihdetyö määritellään ”toiminnaksi, jolla vähennetään päihteiden käyttöä ja päihteiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja”. (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015.) Työn tavoitteena on päihteiden kysynnän, saatavuuden ja tarjonnan vähentäminen. Lisäksi ihanteellista olisi, että ehkäisevällä päihdetyöllä saataisiin edistettyä päihteettömiä elintapoja, vähennettyä päihdehaittoja sekä lisättyä päihdeymmärrystä. Suuri osa ehkäisevästä päihdetyöstä järjestetään kuntien peruspalveluissa, kuten sosiaali-, terveys- ja opetuspalveluissa. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa - Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön 2010: 7.)

Kouluissa ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan ehkäisevän päihdetyön suunnitelman avulla. Suunnitelma toimii työntekijöiden, oppilaiden ja vanhempien yhteisenä sopimuksena siitä, kuinka oppilaitoksessa ehkäistään päihteistä aiheutuvia haittoja sekä niiden kysyntää ja tarjontaa. Suunnitelma sisältää toimintamallin varhaisesta puuttumisesta ja

siitä, kuinka koulussa toimitaan havaittaessa ongelmatilanteita päihteiden käyttöön liittyen ja millä tavoin tukitoimet ja hoitoonohjaus käynnistetään. Sen toteutuminen käytännössä edellyttää koko kouluyhteisön toimimista suunnitelman mukaisesti. Nuorten kokemuksia suunnitelman toteutumista käytännössä voidaan arvioida esimerkiksi kouluterveyskyselyiden avulla. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa - Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön 2010: 27-29.) Lisäksi ehkäisevä päihdetyö tapahtuu opetuksen muodossa terveystiedon opetuksessa. Opetussuunnitelmaan on kirjattu, että riippuvuudet sekä päihteet ja niiden käytön ehkäisy tulee ottaa huomioon käsiteltäessä terveyden vaaratekijöitä. Oppilaitokset voivat myös hyödyntää ulkopuolisia palveluntarjoajia ja asiantuntijoita ehkäisevässä päihdetyössä esimerkiksi oppituntien tai teemapäivien muodossa. (Päihdekasvatus oppilaitoksissa 2017.)

Ammattiopisto Spesiassa ei ole toistaiseksi kehitetty toimintamallia ehkäisevälle päihdetyölle. Oppilaitos toimii tällä hetkellä Validia-ammattiopiston aikaisen ehkäisevän päihdetyön toimintamallin mukaisesti, mutta uutta päivitettyä toimintamallia Spesialle ollaan kehittämässä. Nykyisen tilanteen mukaisesti oppilaitoksella ei ole tiettyjä nimettyjä päihdepalveluita, vaan tilanteen tullen opiskelija ohjautuu koulun terveydenhoitajan kautta Järvenpään kaupungin palveluiden piiriin. Jos opiskelijalla ilmenee päihteidenkäyttöä, henkilöstön velvollisuuksiin kuuluu hoitoonohjaus. Terveystiedonhoitajalla on valtuudet tehdä päihteidenkäyttöepäilyn herätessä huumausainetestit opiskelijalta. Ammattiopiston ehkäisevään päihdetyöhön liittyy myös Terveystiedon- ja hyvinvoinninlaitoksen vuosittain toteuttama kouluterveyskysely. Kyselyssä on osio opiskelijan päihteidenkäyttöön liittyen, josta saadaan tilastollista tietoa muun muassa alkoholin käyttömääristä. Lisäksi EHYT ry on tehnyt yhteistyötä oppilaitoksen kanssa ehkäisevän päihdetyön merkeissä.

10 Opinnäytetyön toteutus

10.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimme opinnäytetyössämme, kuinka Spesian opiskelijat kokevat päihteiden käytön vaikuttavan elämänhallintaan, sekä kuinka ehkäisevää päihdetyötä voitaisiin kehittää heidän oppilaitoksessaan sellaiseksi, että se tukisi mahdollisimman hyvin opiskelijoiden elämänhallintaa. Kiinnostus opinnäytetyömme aiheeseen lähti meidän tekijöiden kiinnostuksen kohteista, ja aiheemme tarkentui saatuaamme yhteistyökumppaniksemme Ammattiopisto Spesian. Otettuamme heihin yhteyttä nousi esille heidän kiinnostuksensa

siitä, kuinka oppilaitos voi toiminnallaan tukea oppilaidensa päihteettömyyttä. Heidän tarpeensa ehkäisevän päihdetyön kehittämiseksi istui ennalta suunnittelemaamme aiheeseen hyvin. Koimme tärkeäksi myös kartoittaa nuorten kokemuksia päihteidenkäytön vaikutuksista elämänhallintaan, jolloin oppilaitoksella on mahdollisuus kehittää ehkäisevän päihdetyön menetelmiään oppilaiden tarpeisiin sopivaksi. Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry oli käynyt oppilaitoksessa puhumassa nuorten kanssa päihteistä ja tekemässä työtä ehkäisevän päihdetyön hyväksi, joten aiheemme sopi hyvin jatkumoksi myös siihen. Tutkimuskysymyksiksemme muodostuivat:

1. Millaisia kokemuksia erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla on päihteiden käytön vaikutuksista elämänhallintaan?
2. Millaisia kokemuksia erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla on oppilaitoksensa tarjoamasta ehkäisevästä päihdetyöstä ja kuinka sitä voidaan muokata sellaiseksi, että se tukee oppilaiden elämänhallintaa?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä on tarkoitus kartoittaa, millaisia kokemuksia nuorilla on päihteiden käytöstä, ja kuinka he kokevat sen vaikuttavan elämänhallintaan. Toisella tutkimuskysymyksellä pyrimme selvittämään, millaisena nuoret kokevat koulun tarjoaman ehkäisevän päihdetyön: tunnistavatko he sen, kokevatko he sen riittävänä ja tarpeellisena vai olisiko siinä heidän mielestään jotakin parantamisen varaa. Tämän tutkimuskysymyksen avulla oppilaitoksella on mahdollisuus kehittää ehkäisevää päihdetyötään opiskelijoiden elämänhallintaa tukevaksi. Pidimme tässä tärkeänä, että nuoret pääsevät tuomaan omaa ääntään ja toiveitaan esille koulun ehkäisevän päihdetyön menetelmien kehittämisessä. Pyrimme tällä tapaa omalta osaltamme tukemaan nuorten elämänhallintaa luomalla heille mahdollisuuden vaikuttaa itseään ja kouluuyhteisöään koskevaan asiaan.

10.2 Tutkimusmenetelmä

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyömme tutkimusmenetelmiä. Opinnäytetyössä käytämme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää, koska koemme sen soveltuvan parhaiten aiheeseemme. Ensimmäisessä alaluvussa esittelemme kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja sen virhemahdollisuuksia sekä perustelemme, miksi se tukee opinnäytetyötämme parhaiten. Toisessa alaluvussa käsittelemme aineistonkeruumenetelmäämme ja sen soveltuvuutta erityistä tukea tarvitsevien nuorten kannalta. Aineiston tiedonhankinnan välineeksi valikoitui sähköinen kyselylomake.

10.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa aineisto on nimensä mukaisesti laadullista. Se perustuu ei-numeraaliseen aineistoon, kuten esimerkiksi tekstiin tai puheisiin. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä. Tutkimusmetodeja ovat esimerkiksi tekstianalyysi, havainnointi tai haastattelu. Samasta aineistosta voi syntyä erilaisia tulkintoja, koska tutkijan kokemukset ja kiinnostuneisuus ohjaavat sekä rajaavat tulkintaa. Laadullinen tutkimus ei pyrikään absoluuttiseen tai objektiiviseen totuuteen, niin kuin kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. (Kananen 2008: 10-11.)

Laadullisessa tutkimuksessa rajoitetaan pieneen määrään tapauksia, ja tutkittavat valitaan usein harkinnanvaraisesti. Laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta, sekä selittämään sen päätösten ja käyttäytymisen syitä. Tutkimuskohdetta, esimerkiksi asiakasta, pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti hyödyntäen psykologian ja käyttäytymistieteiden oppeja. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan antaa ”tiedonjyviä” monille erilaisille jatkotutkimuksille. Sen avulla voidaan saada myös vaihtoehtoja etsimiseen, toiminnan kehittämiseen sekä sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. (Heikkilä 2008: 16.)

Kvalitatiivinen tutkimus on opinnäytetyömme aiheen kannalta suotuisin valinta. Ammattipisto Spesian opiskelijat osallistuvat vuosittain Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen laatimaan kouluterveydenhuollon kyselyyn, jossa kysytään muun muassa päihteidenkäytön määriä, joten kvantitatiivinen eli määrällinen aineisto nuorten päihteidenkäytöstä on melko laajasti jo muodostettu. Haluamme tässä tutkimuksessa korostaa nuorten omaa kokemusta päihteidenkäyttöön liittyen ja auttaa Spesiaa kehittämään heidän ehkäisevän päihdetyön menetelmiään, jolloin emme olisi saaneet sopivaa materiaalia kvantitatiivisella tutkimuksella.

10.2.2 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa aineistoa käsitellään mittauksesta saatujen tuloksien perusteella, tilastollisin menetelmin. Kvalitatiiviseen tutkimukseen verrattuna kvantitatiivinen tutkimus pyrkii antamaan numeraalisia tuloksia tutkimuksesta. Kvantitatiivisen tutkimuksen perusideana on kysyä pieneltä joukolta tutkimusongelmaan vastaavia kysymyksiä. Tutkimustuloksista tehdään yleistävät johtopäätökset. Pienen joukon eli otoksen vastaajien edellytetään edustavan koko joukkoa, joka tarkoittaa sitä, että

tutkimukseen valitun joukon tulisi kaikilta ominaisuuksiltaan olla kuin pienoiskuva koko perusjoukosta. Tässä piilee kvantitatiivisen tutkimuksen virhemahdollisuus. Jos tutkimukseen valittu joukko ei vastaa todellista kohderyhmää, tulokset ovat virheellisiä. Kvantitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, ettei otoksen valinnassa onnistuta aina täydellisesti. (Kananen 2008: 10-13.)

Kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmä ei yksinään tue opinnäytetyömme tutkimusaihetta. Koska tutkimuskysymyksiä on selvittää nuorten omia kokemuksia, koemme kvantitatiivisen tutkimuksen sopivaksi työhömmä. Käytämme työssämme apuna kuitenkin myös kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Kyselylomakkeessa esitämme avoimia sekä monivalintakysymyksiä. Tutkimuksemme kohderyhmää ajatellen emme voi valita pelkästään avoimia kysymyksiä, jotta nuori jaksaa vastata kyselyyn ja keskittyä kaikkiin kysymyksiin. Siksi käytämme myös monivalintakysymyksiä, joiden tuloksia tutkiessa tarvitsemme tilastollista ja numeraalista analysointia.

10.2.3 Sähköinen kyselylomake

Hirsjärvi ym. (2009) esittävät kyselylomakkeisiin perustuvan aineistonkeruumenetelmän toimivan silloin, kun halutaan saada selville, mitä ihmiset uskovat, kokevat, tuntevat ja ajattelevat. Kyselylomakkeella tapahtuvaan tutkimukseen voidaan saada runsas osallistujamäärä, sekä monia asioita voidaan kysyä kerralla. Menetelmällä saadaan kerättyä halutessa laajaa tutkimusaineistoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009.)

Tässä opinnäytetyössä käytimme aineistonkeruumenetelmänä sähköistä kyselylomaketta, jonka toteutimme e-lomakkeen muodossa. Sähköinen kyselylomake oli erityistä tukea tarvitsevien nuorten kannalta mielestämme paras aineistonkeruuvaihtoehto, ja myös yhteistyökumppanimme mielestä se sopi parhaiten tutkimuksemme. Koimme, että esimerkiksi haastattelututkimus ei olisi soveltunut työhömmä kohderyhmää ajatellen, sillä haastattelutilanne kahden ulkopuolisen henkilön kanssa olisi voinut olla nuorten mielestä liian intiimi. Tällöin emme olisi välttämättä saaneet tarpeeksi validia dataa työhömmä. Pääteidenkäyttö on aiheena hyvin arka, joten kyselylomake on myös eettisesti perusteltavissa. Sähköisesti lähetetty kyselylomake voi olla ongelmallinen siltä kannalta, että nuori ei saa tarvittaessa ohjausta vastaamiseensa. Voi myös olla, että nuoret eivät vastaa kyselyyn ollenkaan. Onkin siis tärkeää ilmaista nuorille mihin vastauksia tarvitsemme ja että heidän yksilölliset vastauksensa ovat meidän tutkimuksemme ja heidän

oppilaitoksensa toiminnan kannalta tärkeitä. Jotta saisimme kerättyä mahdollisimman hyvin aineistoa, nuoret vastasivat kyselyyn oppituntien aikana, jossa opettaja on läsnä.

Erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohdalla on tärkeää muodostaa kyselylomakkeeseen selkeät ohjeet vastaamisesta, sekä tehdä kysymyksistä selkokieliä ja helposti ymmärrettäviä. Näin vältetään siltä, että nuoret eivät ymmärtäisi kysymyksiä ja jättäisi sen takia vastaamatta. Tämä on myös haaste meille, jotta saamme kyselylomakkeesta mahdollisimman selkeän ja helposti ymmärrettävän. Pyrimme välttämään liiallista avoimien kysymysten määrää, ja panostamaan monivalintakysymyksiin, jolloin nuorten ei tarvitse itse tuottaa tekstiä kaikkiin vastauksiin, vaan he voivat valita valmiiksi määritellyistä vastauksista itseensä parhaiten sopivan vastauksen. Vastuullamme oli myös antaa selkeää tietoa siitä, miksi teemme kyselyä ja miten nuorten vastaukset tuodaan julki. Esitimme myös toiveen mahdollisimman rehellisistä vastauksista, jotta tutkimustuloksista olisi hyötyä. Nämä asiat toimme esiin saatekirjeessä, jonka liitimme osaksi kyselylomakettamme.

10.3 Aineiston keruu

Työmme käytännön toteutus lähti siitä, että haimme Ammattiopisto Spesialta tutkimusluvut tutkimuksemme toteuttamiseen. Lupa haettiin oppilaitoksen rehtorilta lomakkeen muodossa. Saimme suostumuksen tutkimuksemme toteutukseen varsin nopeasti, ja pääsimme viemään prosessia eteenpäin. Seuraavaksi tuli huomioida, että alle 18-vuotiailta erityisnuorilta oli pyydettävä huoltajien suostumus heidän osallistumisestaan. Kirjoitimme huoltajille oman suostumuslomakkeen (Liite 1), jonka saimme välitettyä ala-ikäisten huoltajille koulun henkilökunnan avulla. Näistä lomakkeista saimme vain yhden takaisin, joten kyselyymme vastanneista vain yksi oli ala-ikäinen.

Tutkimus toteutettiin koulussa oppituntien aikana. Aluksi oli tarkoitus, että me olisimme menneet paikan päälle ohjaamaan kyselyyn vastaamista, mutta vastaaminen tapahtui lopulta opettajien johdolla. Olimme luoneet opettajille ohjeistukset kyselyyn vastaamisesta, sekä saatekirjeen kyselylomakkeen yhteyteen nuoria varten. Korostimme ohjeissa ja saatekirjeessä osallistumisen vapaaehtoisuutta ja vastausten nimettömyyttä sekä tulosten luottamuksellista tarkastelua. Olimme myös maininneet mihin vastauksia käytetään ja missä lopullinen työ julkaistaan. Näin pyrimme edistämään työmme eettisyyttä, sekä lisäämään nuorten motivaatiota vastata kysymyksiimme.

10.4 Aineiston analyysi

Analysoimme tutkimuksemme aineiston teemoittelun avulla. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan teemoittelu on ikään kuin luokittelua, jossa pyritään löytämään keskeisiä aiheita aineistosta. Teemoittelun tarkoituksena on selvittää tutkimuskysymyksiä. Teorian sekä aineiston tulisi kulkea vuorovaikutuksessa keskenään. (Eskola & Suoranta 1998: 174–175.) Teemoittelua käytettäessä tulisi hyödyntää myös vastaajien aitoja sitaatteja (Kananen 2008: 91). Käytämmekin työssämme täysin muokkaamattomia nuorten sitaatteja tulosten ja johtopäätösten esittelyssä.

Tutkimuskysymyksemme jakautuvat nuorten kokemuksiin ja ehkäisevään päihdetyöhön. Tutkimuksen näkökulmana on tarkastella elämänhallintaa näiden molempien aiheiden kannalta. Teemoittelu sopi tutkimustulosten analysointiin, jotta pystyimme erottelemaan tutkimuskysymyksemme eri kappaleisiin ja näin tarkastelemaan elämänhallintaa kummastakin näkökulmasta. Aineiston analyysissä jaamme johtopäätökset tutkimuskysymyksen mukaan, samalla tavalla kuin tutkimustuloksissa.

10.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettisiä ratkaisuja on mietittävä koko tutkimusprosessin ajan. Eettisyys on suuressa roolissa niin tiedonhankintavaiheessa, tiedon käsittelyssä kuin lopullisen raportin julkaisemisessakin. (Eskola 2008: 52.) Olemme pyrkineet ottamaan eettiset asiat huomioon koko opinnäytetyömme toteutuksen ajan parhaamme mukaan. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan hyvän tieteellisen käytännön eettisiä lähtökohtia ovat rehellisyys, avoimuus sekä huolellisuus. Tutkimusta tehdessä on otettava huomioon aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset ja viitattava niihin asianmukaisesti lopullisessa tutkimusjulkaisussa, eikä käyttää aiemmin kerättyä tietoa omana (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012: 3). Olemme työssämme erotelleet oikeaoppisesti mitkä asiat ovat meidän itsemme esille tuomia, ja mitkä asiat ovat tulleet esille aiemmista tutkimuksista ja teorioista.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös muun muassa se, että tutkimusta varten on hankittu tarvittavat luvat toteutusta varten. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012: 3.) Me haimme tutkimustamme varten tutkimusluvut koulun rehtorilta, sekä myös nuorten huoltajilta että nuorilta itseltään.

Vaikka kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat yli 15-vuotiaita, pyysimme alle 18-vuotiaiden osallistujien huoltajilta luvan osallistumiseen. Rehtorilta haimme lupaa virallisen lomakkeen muodossa ja huoltajille kirjoitimme oman lupalomakkeen täytettäväksi koskien nuoren osallistumista tutkimukseemme. Nuorille ilmaisimme selkokielisesti kyselylomakkeen saatekirjeessä, että heidän osallistumisensa on täysin vapaaehtoista. Olimme myös ohjeistaneet opettajia ilmaisemaan nuorille ennen kyselyyn vastaamista, että heidän ei ole pakko vastata jos he eivät halua. Tutkittavan suostumuksen edellytyksenä on, että tutkijat ovat tiedottaneet osallistujia tarpeeksi selkeästi siitä, mihin he ovat osallistumassa ja mihin tutkimuksesta saatavia tietoja käytetään. Tärkeää on, että tieto on annettu tutkittavan ymmärtämällä tavalla. (Tutkittavien informointi 2017.) Olemme pyrkineet luomaan kyselylomakkeesta ja siihen liitetystä saatekirjeestä ja ohjeistuksesta mahdollisimman selkokielisen varmistaaksemme sen, että erityisnuoret varmasti ymmärtävät mitä tarkoitamme ja kysymme. Olemme myös tuoneet ilmi selkeästi, mihin käytämme tutkimuksessa saatavaa tietoa, sekä että vastaukset pysyvät vain meidän opinnäytetyön tekijöiden käsissä, mikä on luottamuksellisuuden kannalta tärkeää (Tutkittavien informointi 2017). Nuoret siis tiesivät, mihin he ovat osallistumassa ja mitä varten tutkimus tehdään. Emme kuitenkaan pysty varmistamaan, että jokainen vastaaja ymmärsi kysymykset, mikä voidaan nähdä riskinä tulosten luotettavuudelle.

Tutkimusta tehdessä on myös tärkeää arvioida, onko toteutuksen kannalta tarpeellista kerätä osallistujilta henkilötietoja. (Tutkittavien informointi 2017). Meidän opinnäytetyömme kannalta ei ollut välttämätöntä tunnistaa kyselyyn vastanneita, ja korostimmekin anonymiteettiä koko tutkimusprosessin ajan. Koimme nimettömänä vastaamisen olevan sekä uhka että mahdollisuus tutkimuksemme luotettavuudelle: nuorilla oli mahdollisuus vastata kysymyksiin täysin rehellisesti, sillä vastauksista ei voi päätellä kuka niihin on vastannut, mutta toisaalta nimettömyys luo myös mahdollisuuden vastata tavalla, joka ei ole totuudenmukainen. Päähteiden käyttö aiheena on myös varsin arkaluonteinen, jolloin riskinä on, että vastaajat kaunistelivat vastauksiaan sellaisiksi, jotka he kokivat sosiaalisesti hyväksyttäviksi. Luotettavuuden kannalta opinnäytetyömme riskinä on myös mahdollisuus siitä, että olemme tulkinneet tutkimuksesta saatua tietoa väärin. (Reliabiliteetti n.d.) Kyselyymme vastasi varsin suuri määrä oppilaitoksen opiskelijoista, joten tuloksia voidaan pitää varsin luotettavina. Toki kyselyyn eivät vastanneet kaikki koulun opiskelijat, joten tulokset eivät ole täysin yleistettävissä, mutta niitä voidaan pitää vahvasti suuntaa antavina.

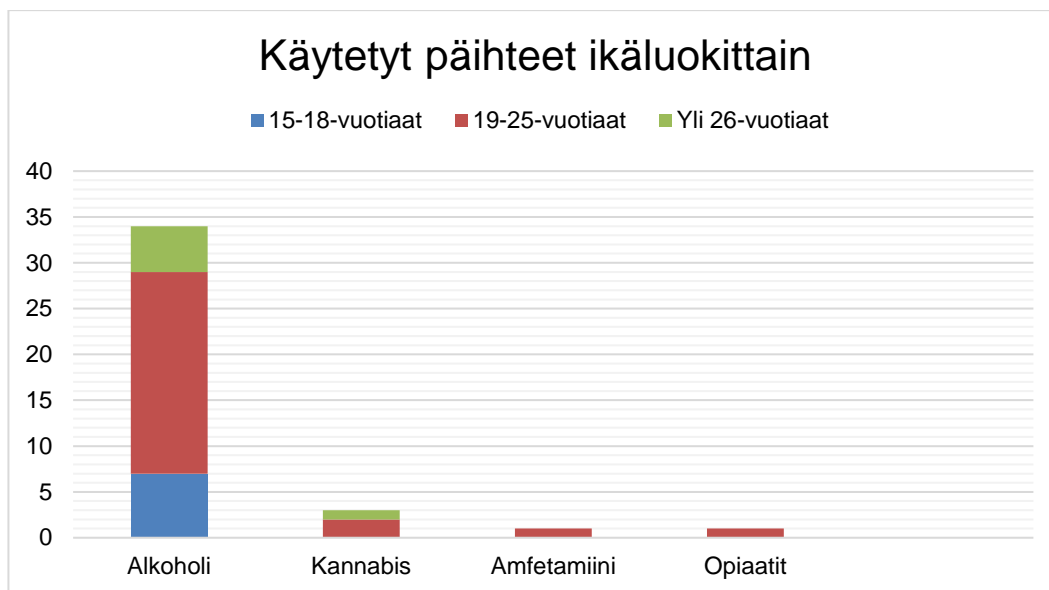
11 Tulokset

Opinnäytetyömme yhtenä tarkoituksena oli tuottaa lisätietoa Ammattiopisto Spesian opiskelijoiden kokemuksista päihteiden käytön vaikutuksista elämänhallintaan. Toinen tavoite koski nuorten kokemusten esille tuomista oppilaitoksen ehkäisevän päihdetyön kehittämisen suhteen. Olemme erotelleet nämä kaksi osaa ja tarkastelemme niitä erikseen. Sähköisessä kyselylomakkeessamme oli 13 kysymystä, joista neljä oli avointa ja 9 monivalintakysymystä.

Saimme sähköiseen kyselyymme yhteensä 56 vastausta. Vastaajista 47 oli poikia, kahdeksan tyttöjä ja yksi joku muu. Anonymiteetin turvaamiseksi emme kysyneet taustatietoina muuta kuin sukupuolta ja ikää. Vastaajista 15-18-vuotiaita oli yhteensä 11. Näistä yksi oli alaikäinen, jonka huoltajalta saimme suostumuksen osallistumisesta kyselyyn. 19-25-vuotiaita vastaajia oli 38, joka oli selkeä enemmistö. 26-30-vuotiaita oli yhteensä kuusi. Vastaajien joukossa oli myös yksi yli 31-vuotias, jonka vastaukset päätimme huomioida työssämme, vaikka rajasimmekin nuoren 15-30-vuotiaaksi.

11.1 Kokemukset päihteiden käytöstä ja sen vaikutuksesta elämänhallintaan

Kyselymme ensimmäinen osa koski nuorten kokemuksia päihteiden käytön vaikutuksista elämänhallintaan. Kysyimme myös mitä päihteitä nuoret käyttävät ja kuinka usein. Vastaajista 50 % ilmoitti, ettei käytä päihteitä. Päivittäin päihteitä käyttäviä ei vastaajien joukossa ollut yhtäkään. Viikoittain päihteitä käytti 10 % vastaajista, kuukausittain 20 % ja sitä harvemmin 18 %. 2 % vastaajista jätti tämän kohdan täyttämättä. Alla olevaan kaavioon olemme koonneet vastauksien pohjalta nuorten käyttämiä päihteitä ikäluokittain.

Kuvio 1. Käytetyt päihteet ikäluokittain.

Kyselyssä oli mahdollista valita myös muita päihteitä, mutta alkoholi, kannabis, amfetamiini ja opiaatit olivat ainoat päihteet joita nuoret ilmoittivat käyttävänsä. Kaikissa ikäluokissa selkeästi eniten käytettiin alkoholia, jota 57 % kysymykseen vastanneista ilmoitti käyttävänsä. Seuraavaksi yleisin päihde oli kannabis, jota käytti yhteensä 5 % vastaajista. Kannabista käyttävät olivat kaikki yli 18-vuotiaita, ja yleisintä se oli 19-25-vuotiaiden päihteitä käyttävien nuorten keskuudessa. Amfetamiinia käytti 2 % vastaajista ja opiaatteja käyttävien osuus vastaajista oli sama. Vastaajista 4 % ilmoitti käyttävänsä useampaa kuin yhtä päihdettä.

Seuraavaksi kysyimme, kokevatko nuoret päihteiden käytön haittaavan omaa arkeaan. 75 % mukaan päihteiden käyttö ei ole haitannut arkea. Vastaajista 4 % koki päihteiden käytön haitanneen tai haittaavan omaa arkea ja 6 % sen haitanneen sitä joskus. 15 % vastaajista jätti tämän kohdan tyhjäksi. Jatkoimme tätä kysymystä tarkentamalla, onko päihteiden käyttö haitannut nuoren ihmissuhteita, opiskelua, taloudellista tilannetta, harrastuksia tai työtä. Vaihtoehtona oli myös valita ”ei mitään näistä”. Enemmistön, 71 %, mukaan päihteiden käyttö ei ole haitannut mitään näistä elämän osa-alueista. 4 % vastasi päihteiden käytön haitanneen ihmissuhteita, ja yhtä suuri osuus koki sen haitanneen opiskelua. Taloudellista tilannetta päihteiden käytön koki haitanneen 5 % vastaajista. 16 % vastaajista jätti tämän kohdan tyhjäksi.

Tämän osuuden viimeinen kysymys oli avoin, ja koski nuorten päihteiden käyttöön liittyviä ajatuksia. Nuoret saivat omin sanoin kirjoittaa, millaisia ajatuksia päihteiden käyttö

heissä herättää. 45 % vastaajista jätti tämän kohdan tyhjäksi, ja 16 % vastasi, ettei osaa sanoa tai ettei aihe herätä minkäänlaisia ajatuksia. Kysymykseen vastanneista suuri osa ilmaisi negatiivisia tunteita päihteitä ja päihteiden käyttöä kohtaan.

se on ihan paskaa. juuri sen takia en käytä päihteitä.

vastenmielisyyttä inhoa

Päihteidenkäyttö on vakava ongelma ja siihen tulisi puuttua välittömästi

Yhtenä elämänhallinnan osa-alueena on kokemus taloudellisen tilanteen vakaudesta (ks. esim. Hämäläinen 1999: Liite 1). Vastauksista nousi esille myös rahan käyttö, ja päihteiden käytön negatiivinen vaikutus talouteen. Vastauksia tarkastellessa voidaan teoriaan pohjaten sanoa nuorten kokevan päihteiden käytöllä olevan negatiivisia vaikutuksia elämänhallintaan tämän osa-alueen kautta.

ne on ovat turhia ja ne ovat kalliita ja ne pilaavat vain ihmisen elämän kokonaan

Typerää rahan tuhlausta.

Vastauksissa oli myös suoria ilmaisuja siitä, että nuoret kokevat päihteiden käytön vaikuttavan ihmisen elämään ja terveyteen. Päihteet nähtiin tuhoavina ja omaa terveyttä vaarantavina.

että ne on pahoja ja sen käyttö pilaa ihmisten elämän

elämä vaikeutuu

Ajattelen miten tuhoavaa ne voivat olla terveydelle ja elämälle

Alkoholia pidettiin sekä suljettujen kysymysten että tämän avoimen kysymyksen mukaan hyväksyttävänä, mutta huumeet koettiin vaarallisina ja suoraan yksilön elämää ja elämänhallintaa haittaavana. Nuorten joukossa oli yksilöitä, jotka ilmaisivat suoraan, etteivät voi missään nimessä sallia huumeita tai niiden käyttöä. Yhdessä vastauksessa myös ihmeteltiin ihmisten nykyistä kiinnostusta huumeiden kokeilua kohtaan.

Alkoholia vahvemmat aineet ovat mielestäni väärin. En ole ikinä käyttänyt itse huumeita, ja nykyinen ihmisten halu kokeilla huumeita ihmetyttää.

huumeita en salli, ne on vain suora tie kurjuuteen. ja alkoholi on ihan ok silloin tällöin.

En voi sietää huumeita enkä sallia niitä

Vaikka vastauksissa korostui pääosin negatiivinen suhtautuminen päihteitä kohtaan, oli siellä myös muutamia vastauksia joissa päihteet ja erityisesti alkoholin käyttö nähtiin hyväksyttävänä tapana rentoutua esimerkiksi saunapäivinä. Yhdessä vastauksessa tuli ilmi myös läheisten ihmisten esimerkin vaikutus yksilön kokemukseen päihteiden käytöstä ja niiden vaikutuksista. Alkoholin käyttö nähtiin hyväksyttävänä, jos se pysyy kohtuullisena. Vastauksissa ei kuitenkaan ilmaistu, mikä nuorten mielestä on kohtuullista alkoholin käyttöä. Yhdessä vastauksessa korostui henkilön ristiriitainen ajattelu ja kokemus päihteistä ja niiden vaikutuksesta yksilöön. Henkilö näki päihteiden käytön olevan hyvä tapa hoitaa omia psyykkisiä ongelmia, vaikka käyttö saattaakin välillä mennä liiallisuuksiin. Tästä näkökulmasta päihteiden käyttö nähtiin elämänhallintaa tukevana tekijänä, kunhan käyttö pysyy yksilön hallinnassa eikä mene liiallisuuksiin.

Kohtuu käyttö on mielestäni hyväksyttävää

Alkoholia olen yleensä käyttänyt saunapäivinä. Huumeisiin en ole koskenut enkä koske. Minun edesmennyt kummisetä oli alkoholisti ja en aio ikinä ottaa hänestä mallia mitä hän teki lähes joka työpäivän jälkeen.

huumeita en salli, ne on vain suora tie kurjuuteen. ja alkoholi on ihan ok silloin tällöin.

Ristiriitaisia. Tiedän niiden olevan väärin ja vaikka joskus oma säätelemä käyttö saattaakin mennä ylitse tarkoitusten on näistä tiettyihin asioihin konkreettista hyötyä psykologisten ongelmien itsehoidossa...

Vastauksissa ei ollut havaittavissa selkeitä eroja ikäryhmittäin. Jokaisessa ikäryhmässä korostui erityisesti kielteinen ja negatiivinen kokemus päihteiden käytöstä ja niiden vaikutuksesta yksilön elämään, mutta jokaisesta löytyi myös erityisesti alkoholia puoltavia vastauksia.

11.2 Kokemukset koulun ehkäisevästä päihdetyöstä

Kyselymme toinen osa koski nuorten kokemuksia koulun tarjoamasta ehkäisevästä päihdetyöstä ja siitä, kuinka se tukee yksilön elämänhallintaa. Tämän osan tavoitteena oli selvittää, kokevatko nuoret ehkäisevän päihdetyön tukevan elämänhallintaa ja tuoda nuorten ajatuksia esille siitä, millaista ehkäisevää päihdetyötä he toivoisivat oppilaitoksessa olevan. Kysyimme ensimmäiseksi, onko koulussa puhuttu päihteiden käytöstä ja

jos on niin missä. Tämä kysymys oli avoin, sillä oletimme päihteiden käytöstä olleen puhetta monissa eri yhteyksissä joita emme voineet etukäteen määritellä. 36 % vastaajista jätti tämän kohdan tyhjäksi. Suurin osa kysymykseen vastanneista kertoi päihteistä ja niiden käytöstä olleen puhetta erilaisissa yhteyksissä. Vastauksissa toistui useasti terveystiedon oppitunnit sekä terveydenhoitaja.

muistaakseni terveystiedon tunnilla.

Terveystiedon opetuksessa

terveys tunnilla kyllä

kyllä koulussa on puhuttu sekä terveystiedon tunnilla

Terveydenhoitaja

Terveydenhoitaja puhunut vähän tarkastuksessa, muuten ei ole tunneilla.

On. On ollut valistusta ja terveydenhoitajan keskustelua ja yleistä tietoa.

Vastauksista nousi esille myös yksittäisiä yhteyksiä, joissa päihteistä on keskusteltu. Näitä olivat muun muassa hubu-tunnit, päihdevalistustilaisuus, poliisin luento sekä vastuopettajan oppitunnit.

Eräässä koulumme auditoriossa syksyllä 2017 järjestetyssä päihdevalistustilaisuudessa, jossa puhuimme päihteiden käytöstä

Koulussa oli päihdekoulutus.

hubussa

vastuuopettajan tulleilla

On puhuttu vastuopettajan kanssa paljonkin

Ei paljon, mutta poliisi kävi puhumassa viime vuonna.

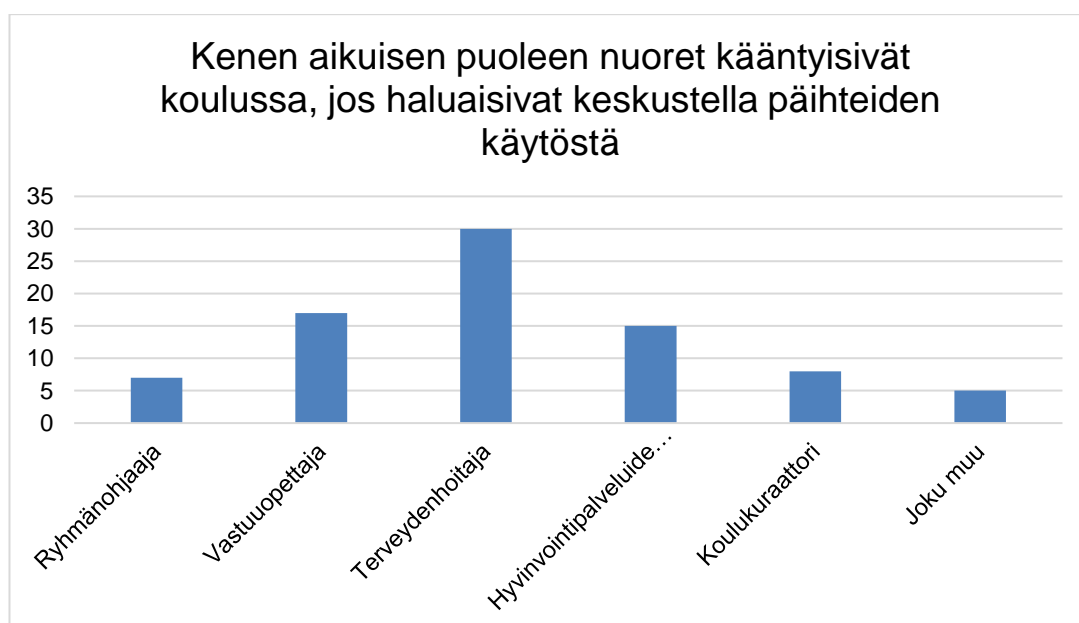
Muutama vastaaja koki, että päihteistä ei ollut puhuttu koulussa.

ei ollaan puhuttu

Päihteistä ei ole puhuttu.

Vastaukset tähän kohtaan olivat keskenään varsin ristiriitaisia. Osa koki, että päihteistä oli puhuttu paljonkin, ja jotkut kokivat että niistä ei ollut puhuttu lainkaan. Lisäksi jotkut olivat epävarmoja asiasta ja jotkut ilmaisivat päihteistä ja niiden käytöstä olleen puhetta hieman. Ehkäisevän päihdetyön tulisi olla kaikkien opiskelijoiden saatavissa, joten olisi tärkeää, että kaikki pääsisivät osaksi keskustelua päihteistä.

Seuraavaksi kysimme, kenen aikuisen puoleen nuoret kääntyisivät koulussa, jos he haluaisivat keskustella päihteiden käytöstä. Olimme luoneet vaihtoehtoja, joista nuoret pystyivät valita yhden tai useamman henkilön. Olemme koonneet alla olevaan kaavioon vastaukset. Selkeä enemmistö kysymykseen vastanneista kääntyisi terveydenhoitajan puoleen. Myös vastuunopettaja ja hyvinvointipalveluiden ohjaaja saivat paljon ääniä. Koulukuraattori ja ryhmänohjaajan puoleen kääntyisi jonkin verran opiskelijoita, ja muutama keskustelisi päihteistä jonkun muun kanssa. Useamman kuin yhden aikuisen puoleen kääntyisi 20 % kysymykseen vastanneista.

Kuvio 2. Kenen aikuisen puoleen nuoret kääntyisivät koulussa, jos haluaisivat keskustella päihteistä.

Seuraavaksi kysimme, kokivatko nuoret heidän oppilaitoksessaan puuttuvan päihteiden käyttöön. Tällä kysymyksellä oli tarkoitus johdattaa nuoria seuraavan kysymyksen pariin. Puolet nuorista kokivat päihteiden käyttöön puuttuvan. 25 % vastaajista koki päihteiden käyttöön puuttuvan joskus, ja 18 % mukaan päihteiden käyttöön ei puututa

lainkaan. 7 % nuorista jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Nämäkin tulokset olivat siis varsin ristiriitaiset toisten kokiessa päihteiden käyttöön puuttuttavan ja toiset eivät.

Edellisen kysymyksen pohjalta kysyimme seuraavaksi, kuinka nuoret kokivat koulussa puuttuttavan päihteiden käyttöön. Tämän kysymyksen tavoitteena oli selvittää, millä tavoin nuorten mielestä koulussa on puututtu päihteiden käyttöön aiemmin tai tällä hetkellä. Kysymys oli avoin, ja nuoret saivat omin sanoin kertoa oman näkemyksensä. 57 % vastaajista jätti tämän kysymyksen tyhjäksi. 21 % ei osannut kertoa, kuinka päihteiden käyttöön puututaan. Syy siihen oli usealla se, ettei vastaaja ole ollut kyseisessä tilanteessa.

en tiedä en ole ollut sellaisessa tilanteessa.

En tiedä koska en ole törmännyt tilanteeseen jossa tämä tulisi esille

Vastauksien mukaan nuoret kokivat, että oppilaitos voi ohjata oppilaan takaisin kotiin selviytymään tämän tullessa kouluun alkoholin vaikutuksen alaisena ja takavarikoida mahdolliset päihdyttävät aineet. Jotkut nuoret kokivat koulun olevan tiukka päihteiden käyttöön puuttumisessa.

Jos opiskelija tulee esim kännissä koulun alueelle, hänet käännytetään pois koulusta

pahempia tapauksia ei ole tullut vastaan, mutta varmaankin äärimmäisessä tilanteessa voidaan erottaa oppilas väliaikaisesti koulusta ja mikä pahinta, takavarikoida tämän juomat. siis jos päihteidenkäyttö on näkyvää koulupäivien aikana.

Tiukasti

Osa nuorista selkeästi tunnisti Spesian tämän hetkisiä ehkäisevän päihdetyön menetelmiä. Vastauksista ilmeni hoitoonohjaus sekä keskustelu päihteistä oppilaan kanssa.

Opiskelija ohjataan hoitoon.

jos epäily huumeiden käytöstä niin huumesuloihin vienti

Otetaan puhutteluun

Varmasti puhumalla päihteistä.

Parissa vastauksessa ilmeni, että opiskelijat kokevat tärkeänä, että päihteiden käyttöön puututtaisiin aiempaa tehokkaammin.

Siihen saisi puuttua kovemmin. Koulussa monet ovat käyttäneet, mutta siihen ei olla puututtu mielestäni tarpeeks

jossain määrin

Edellisen kysymyksen kohdistuessa nuorten kokemukseen koulun ehkäisevän päihdetyön käytännöistä tällä hetkellä, oli seuraavalla kysymyksellä tarkoitus kuulla nuorten ajatuksia siitä, kuinka he haluaisivat koulun puuttuvan päihteiden käyttöön. Tämän kysymyksen tavoitteena oli tuoda esiin keinoja, joilla nuoret kokevat ehkäisevän päihdetyön pystyvän vaikuttamaan heidän elämänhallintaansa. Lisäksi tavoitteena oli vaikuttaa omalta osaltamme nuorten elämänhallintaan luomalla heille mahdollisuus vaikuttaa heitä itseään koskevaan asiaan. Tämä kysymys oli nuorille selkeästi hieman muita haasteellisempi, sillä 63 % vastaajista jätti tämän tyhjäksi ja 16 % vastasi, ettei osaa sanoa. Kysymykseen vastanneiden nuorten vastauksissa korostui valistaminen ja aiheesta keskusteleminen oppituntien yhteydessä, sekä tilanteen nopea huomioiminen ja siihen puuttuminen.

Voisi olla tunneilla enemmän tietoa päihteistä.

Siihen puututtaisiin heti ja haittavaikutuksista oikeasti puhuttaisiin. Pidettäisiin esim. luentoja päihteistä

Kerrottaisiin päihteiden vaarallisuudesta ja haitoista

Yksi vastaaja koki valistuksen päinvastaisesti kuin muut. Hänen mukaansa valistamisella ei ole ollut vaikutusta päihteiden käyttöön, ja muita keinoja olisi tärkeää kehittää.

Vaikea kysymys. Oman kokemukseni kautta tiedän valistuksen olevan pääosin hyödytöntä. Oli kyseessä henkilö joka ei ole koskaan päihteitä kokeillut tai henkilö joka on kokeillut vähän kaikkea koska olen seurannut valistusta molemmin silmin.

Vastauksista nousi esille myös näkemys siitä, että päihteisiin puututtaisiin sellaisten ihmisten kohdalla, joilla on ongelmia niiden kanssa ja joilla niiden käyttö on runsasta. Tämänkin kysymyksen vastauksissa korostui negatiivinen suhtautuminen erityisesti huumeita kohtaan. Päihteiden käyttöä voitaisiin rajoittaa nuorten mukaan kertomalla päihteisiin liittyvistä vaaroista ja puuttamalla niiden käyttöön aiempaa tehokkaammin.

Ne jotka käyttää huumeita niihin puututtaisiin enemmän ja jos on ihmisiä jotka käyttää liikaa alkoholia

ne jotka käyttävät päihteitä ja ovat siitä riippuvaisia ni niille olisi hyvä opettaa kuinka vaarallisia ne ovat

Kysymykseen vastanneiden nuorten vastausten perusteella voidaan sanoa, että nuoret tunnistavat tarpeen puuttua päihteiden käyttöön ja että puuttumista tulisi tapahtua aiempaa enemmän. Nuorten mielestä asiasta puhuminen ja vaaroista tiedottaminen ovat toimivia keinoja puuttua päihteiden käyttöön.

Kyselyn viimeinen kysymys koski sitä, kokevatko nuoret oppilaitoksensa tukevan päihteettömyyttä. 86 % nuorista vastasi kyllä, 7 % ei ja 7 % jätti kohdan tyhjäksi. Näiden vastausten perusteella voidaan sanoa, että nuoret enimmäkseen kokevat koulun tukevan päihteettömyyttä, vaikka jotkut eivät näin ajattelekaan. On kuitenkin tärkeää huomioida myös kielteiset vastaukset, ja kehittää toimintaa sellaiseksi, että kaikki opiskelijat kokisivat koulun tukevan päihteettömyyttä.

12 Johtopäätökset

Tutkimustuloksia tarkastellessa kiinnitimme huomiota osittain hyvin eriäviin vastauksiin. Nuorten mielipiteet, ajatukset ja kokemukset vaihtelivat suurestikin niin päihteiden käytön kuin koulun ehkäisevän päihdetyön osalta. Keskeisinä johtopäätöksinä voidaan sanoa, että päihteiden käyttö koetaan negatiivisena asiana elämänhallinnan kannalta, sekä koulun tarjoama apu, tuki ja puuttuminen koetaan tärkeäksi tekijäksi nuorten päihteettömyyden elämäntyyliin kannustamisessa.

12.1 Päihteiden käyttö ja elämänhallinta

Tuloksista päätellen voidaan todeta, että päihteidenkäyttö vastaajien keskuudessa on suhteellisen vähäistä ikäluokasta riippumatta. Nuorten suhtautuminen päihteiden käyttöön ja päihteisiin on negatiivispainoiteista. Vastausten perusteella päihteet koetaan elämänhallintaa haittaavina tekijöinä, mutta suurin osa vastaajista ei koe päihteillä olevan negatiivisia vaikutuksia omaan elämään. Yllätyimme saamistamme vastauksista ja nuorten negatiivisesta suhtautumisesta päihteisiin. Oman kokemuksemme mukaan etenkin kannabiksen käyttö on yleistynyt nuorten ihmisten keskuudessa. Kannabiksen käytön

yleistyessä olemme havainneet, että alkoholin käyttö voi jakaa jopa enemmän mielipiteitä kuin laittomat aineet. Saamissamme vastauksissa ei kuitenkaan ilmene suurta kannabiksen käyttöä nuorten keskuudessa.

Tuloksista ilmenee ajoittain ristiriitaista suhtautumista päihteiden käytön osalta: avoimissa kysymyksissä tulee ilmi vahvaa kielteisyyttä päihteitä kohtaan, mutta tuloksista voidaan havaita myös hyväksyvämpää suhtautumista. Huomattavan päihdemyönteisiä vastauksia emme saaneet otantaan, mutta prosenttitilastojen mukaan myös kovia huumausaineita, kuten opiaatteja ja amfetamiinia, käytetään nuorten keskuudessa. Pieni määrä vastaajista ilmoitti käyttävänsä myös useampaa kuin yhtä päihdettä. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan koe elämänhallinnan kärsivän päihteiden käytöstä. Vastauksista ilmenee se, että alkoholia ei koeta yhtä suurena vaaratekijänä elämänhallinnalle kuin huumausaineet. Alkoholinkäyttö koetaan selkeästi hyväksyttävämpänä ja normaallimpana asiana huumausaineisiin verrattuna etenkin kohtuukäyttönä. Kohtuukäytön rajat voivat kuitenkin olla hyvin yksilökohtaisia, joten tulosten perusteella ei voida tehdä päätelmiä alkoholin todellisista kulutusmääristä. Suomalaisessa kulttuurissa alkoholi on yleinen ja sallittu päihde, jota käytetään arjessa ja juhlassa. Toisaalta se on myös suuri kansanterveydellinen ongelma, joten alkoholin suosiminen muihin päihteisiin verrattuna voi olla yhtä riskialtista elämänhallinnalle kuin vahvempienkin huumausaineiden käyttö.

Alkoholia vahvemmat aineet ovat mielestäni väärin. En ole ikinä käyttänyt itse huumeita, ja nykyinen ihmisten halu kokeilla huumeita ihmetyttää.

Vastauksista ilmenee, että prosentuaalisesti kovinkaan suuri osa vastaajista ei koe päihteiden vaikuttavan arjen sujuvuuteen millään tavoin. Joukossa oli myös pieni määrä vastaajia, jotka kokivat koulun, ihmissuhteiden ja taloudellisen tilanteen kärsineen päihteiden käytön seurauksena. Päihteiden käyttö koetaan vaaraksi myös terveydelle ja koko elämälle. Hämmäläisen mukaan ulkoiseen elämänhallintaan kuuluu kokemus siitä, että yksilö on osallinen sellaisiin yhteiskunnan järjestelmiin ja instituutioihin, jotka vaikuttavat elämisen laatuun. Niitä ovat esimerkiksi toimeentulo, koulutus tai työ, ihmissuhteet ja palvelut. (Hämmäläinen 1999: Liite 1.) Teoriaan peilaten kyselyymme vastanneet nuoret eivät enimmäkseen koe päihteiden käytön vaikuttavan näihin asioihin. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että osa kuitenkin kokee päihteiden käytöllä olevan negatiivisia vaikutuksia omaan ulkoiseen elämänhallintaan.

12.2 Ehkäisevä päihdetyö ja elämänhallinta

Tutkimustuloksia tarkastellessa voidaan todeta, että nuorten kokemukset ja mielipiteet koulun ehkäisevästä päihdetyöstä vaihtelevat suuresti. Vastauksista nousee esiin ajoittain huomattavaa ristiriitaisuutta. Ristiriitaisuutta ilmenee erityisesti koulun puuttumisessa opiskelijoiden päihteiden käyttöön. Osa vastaajista kokee päihteiden käyttöön puuttuvan tiukastikin, kun taas osa vastaajista kokee, ettei koulu puutu lainkaan. Tutkimustulosten perusteella nuorilla on epätietoisuutta myös siitä, kuinka koulu puuttuu opiskelijoiden päihteiden käyttöön. Tämä ilmenee vastauksissa siten, että kovin moni nuori ei ollut ollut sellaisessa tilanteessa, jossa koulun olisi pitänyt puuttua tämän päihteidenkäyttöön. Näin ollen moni ei osannut sanoa, kuinka koulu puuttuu oppilaiden päihteidenkäyttöön. Vastausten perusteella osa nuorista kuitenkin tietää ja tuntee oppilaitoksen menetelmiä esimerkiksi hoitoonohjaukseen ja huumeeseulontaan liittyen. Tulosten perusteella oppilaat kokevat tarvitsevansa selkeämpää tietoa siitä, kuinka koulussa toimitaan päihteitä käyttävän opiskelijan kanssa. Nuorten tietoisuus oppilaitoksen käytännöistä voisi madaltaa myös kynnystä asiointiin henkilökunnan kanssa, minkä takia olisi tärkeää, että koululla olisi selkeä linjaus päihteiden käyttöön liittyen.

Siihen saisi puuttua kovemmin. Koulussa monet ovat käyttäneet, mutta siihen ei olla puututtu mielestäni tarpeeks

Tuloksista ilmenee, että nuoret voisivat keskustella monien eri koulun henkilökunnan jäsenien kanssa päihteiden käytöstään. Tämän perusteella voidaan todeta, että oppilaitoksen tulisi jatkossakin välittää tietoa opiskelijoilleen siitä, että kenelle tahansa aikuiselle voi kertoa omista asioistaan. Tutkimustuloksissa ilmenee, että moni nuori on kokenut päihteistä puhuttavan terveydenhoitajan toimesta tai terveystiedon oppitunneilla. Nuorten mukaan myös vastuuopettajat olivat olleet mukana keskustelussa päihteistä, ja myös poliisi oli käynyt koululla luennoimassa aiheesta. Pieni määrä vastaajista koki, ettei koulussa puhuta lainkaan päihteistä. Tämä herättää suurta ristiriitaa tulosten välille. Vastausten perusteella voidaan tulkita, että terveydenhoitaja on henkilö, jolle on luontevaa puhua päihteiden käyttöön liittyvistä asioista. Näin ollen terveydenhoitajan saatavuutta ja ohjeistusta voitaisiin kehittää koulussa lisää, jotta nuoret voisivat entistä matalammalla kynnyksellä kääntyä terveydenhoitajan puoleen. Myös terveystiedon oppitunteja voisi lisätä sekä laajentaa niiden sisältöä päihteiden käyttöön liittyen. Vastauksissa mainitaan myös erilaisia teemapäiviä ja Hubu-tunteja, jotka ovat vastauksien perusteella jääneet nuorten mieleen. Vastaavia tilaisuuksia voisi järjestää jatkossakin nuorille, jotta he voivat

pohtia omia asenteitaan ja suhtautumistaan päihteiden käyttöön liittyen hieman erilaisista näkökulmista. Näin oppilaitos voisi järjestää monipuolista ehkäisevää päihdetyötä. Kaikkia oppilaita koskevien tapahtumien ja oppituntien myötä varmistetaan myös se, että ehkäisevä päihdetyö tavoittaa mahdollisimman monta oppilasta, ja näin ollen koululla on mahdollisuus lisätä nuorten elämänhallinnan tukemista.

Yhtenä ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja suhtautumiseen päihteitä kohtaan (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa - Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön 2010: 7). Tutkimustulosten perusteella suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että koulun tarjoama ehkäisevä päihdetyö on yksi tekijä nuorten asenteisiin vaikuttamisessa. Tulosten mukaan nuoret toivoisivat koululta lisää keskustelua päihteisiin liittyen, vaaroista ja haitoista tiedottamista, sekä varhaista ja nopeaa puuttumista oppilaiden päihteiden käyttöön. Nuorten vastausten perusteella kouluun toivottaisiin lisää ehkäisevää päihdetyötä esimerkiksi oppituntien merkeissä. Voidaan myös tulkita, että oppitunneilta toivottaisiin mielenkiintoista sisältöä, jotta ehkäisevä päihdetyö ei tuntuisi nuorten näkökulmasta liian valistavalta tai negatiivisia tunteita herättävältä.

Siihen puututtaisiin heti ja haittavaikutuksista oikeasti puhuttaisiin. Pidettäisiin esim. luentoja päihteistä

Vastauksista voidaan tulkita, että kaikki nuoret eivät ole halukkaita käsittelemään päihteiden käyttöä koulussa, etenkin jos he eivät koe aihetta tarpeelliseksi itselleen. Avoin kysymyksistä tulee kuitenkin ilmi, että nuoret haluaisivat ehkäisevän päihdetyön tavoittavan erityisesti ne oppilaat, joilla on päihdemyönteistä suhtautumista tai päihdekeskeistä elämäntapaa. Näin ollen oppilaitoksella on suotuisat mahdollisuudet kehittää ehkäisevää päihdetyötä, ja pyrkiä vaikuttamaan nuorten asenteisiin ja sitä kautta sisäiseen elämänhallintaan. Juha Hämäläinen määrittelee sisäiseen elämänhallintaan kuuluvan kykyä tehdä elämänsä valintoja myönteisesti vaikuttavien valintoja (Hämäläinen 1999: Liite 1). Tämän perusteella nuorten asenteisiin ja suhtautumiseen vaikuttaminen nuoruudessa on tärkeää tulevaisuuden ja siihen liittyvien valintojen kannalta.

ne jotka käyttävät päihteitä ja ovat siitä riippuvaisia niille olisi hyvä opettaa kuinka vaarallisia ne ovat

Tutkimustuloksia tarkastellessa voidaan todeta, että Spesiassa opiskelevat nuoret kokevat ehkäisevän päihdetyön tärkeänä tekijänä elämänhallinnan tukemisessa. Sillä koe-

taan olevan vaikutusta nuorten ajatteluun ja asenteisiin päihteiden käyttöä kohtaan. Vastauksista ilmeni huolta opiskelijoiden päihteiden käyttöön liittyen, ja koululta toivottaisiin lisää ennaltaehkäisyä, puuttumista ja tukea opiskelijoille.

13 Pohdinta

Opinnäytetyömme aihe oli kummallekin tekijälle mielenkiintoinen aihe tutkittavaksi. Koimme myös, että opinnäytetyö tuli tärkeään ja tarpeelliseen kohtaan yhteistyökumppania ajatellen. Ammattiopisto Spesiaan ei ole uudistuksen jälkeen kehitetty ehkäisevän päihdetyön menetelmiä, joten tutkimuksemme oli hyvin ajankohtainen koululle. Opinnäytetyömme on yhteiskunnallisesti puhuttava aihe, sillä päihteiden käyttö on laajeneva ongelma. Tämän takia koimme tärkeäksi tutkia erityisnuorten suhtautumista päihteisiin, ja kuinka he kokevat päihteiden käytön nykypäivänä. Tutkimuksemme osoitti, että nuoret näkevät päihteiden käytön niin yksilön kuin yhteiskunnankin ongelmana. Oli tärkeää huomata, että nuoret tunnistavat ehkäisevän päihdetyön tarpeen nuorten keskuudessa.

Idea opinnäytetyöllemme kehittyi suhteellisen nopeasti. Yhdistimme molempien tekijöiden mielenkiinnon kohteita, sekä lisäksi hyödynsimme työtaustojamme. Näin ajatus opinnäytetyön aiheesta tuli luontevasti. Aiheen synnyttyä lähdimme pohtimaan mahdollisia yhteistyökumppaneita. Yhteistyökumppanin saaminen oli aluksi haastavaa, sillä emme löytäneet työelämän edustajien kanssa yhteistä tarvetta ja näkemystä opinnäytetyömme aiheesta ajatellen. Näin ollen työelämäkumppanin löytymiselle alkoi muodostua kiirettä. Opinnäytetyöprosessi olisi siis kannattanut aloittaa aktiivisesti jo aiemmin, jotta olisimme välttyneet kiireeltä. Lopuksi löysimme Ammattiopisto Spesian, jolla oli tarvetta ja mielenkiintoa käyttää tutkimustamme oppilaitoksen ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä. Kävimme tapaamassa Spesiassa erästä hyvinvointipalveluiden ohjaajaa, joka toimi yhteyshenkilönämme koko opinnäytetyön toteutuksen ajan. Spesian henkilöstöllä oli hyviä ajatuksia ja toiveita tutkimuksemme kysymyksiin, joita pyrimme ottamaan huomioon kyselyä laatiessamme. Saimme tutkimusluvut nopeasti, joten opinnäytetyön toteutusvaihe käynnistyi sujuvasti. Sovimme aluksi yhteistyökumppanimme kanssa, että menisimme paikan päälle Spesiaan ohjeistamaan oppilaita kyselyyn vastaamisessa. Aikataulujen yhteensovittaminen oli tilanteeseen nähden haastavaa, joten päätimme, että kysely toteutettaisiin oppitunneilla opettajien ohjeistamana. Teimme opettajille kirjallisen ohjeistuksen kyselyä varten, jotta he osaisivat ohjata nuoria tarpeen tullen. Kysymysten laatiminen oli aluksi haastavaa, koska jouduimme työstämään kyselylomakkeen selko-

kieliseen ja helposti ymmärrettävään muotoon kohderyhmää ajatellen. Saimme yhteistyökumppaniltamme hyödyllisiä neuvoja kyselylomakkeen tekoon ja näin ollen kysymykset muokkaantuivat sopiviksi. Kyselylomakkeemme saikin jälkikäteen hyvää palautetta. Tutkimukseemme osallistui suurempi määrä vastaajia kuin osasimme odottaa. Laaja otanta on myös Spesian näkökulmasta tärkeä asia, jotta he saavat kehitettyä ehkäisevää päihdetyötä niin, että mahdollisimman monen nuoren ääni on saatu kuuluviin. Näin ollen myös tutkimuksemme luotettavuus parani. Saimme kattavia vastauksia avoimiin kysymyksiin, joissa ilmenee hyvää ja kriittistä pohdintaa. Vastauksista huomaa sen, että nuoret ovat panostaneet kyselyyn vastaamisessa.

Olemme opinnäytetyössämme pyrkineet tuomaan esiin selkeää kokonaisuutta tutkimuksestamme. Eettisyys on ollut meille tärkeää koko prosessin ajan. Olemme korostaneet vapaaehtoisuutta ja nimettömyyttä, sekä huolehtineet tarvittavista luvista esimerkiksi alaikäisiä nuoria koskien. Teimme alaikäisten oppilaiden vanhemmille lomakkeen, jossa pyydettiin suostumusta nuoren osallistumiseen. Saimme toimitettua lomakkeet oppilaiden vanhemmille koulun henkilökunnan välityksellä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kartoittaa oppilaitoksen tilannetta opiskelijoiden päihteiden käytön suhteen. Selvitimme ja toimimme esiin nuorten asenteita ja suhtautumista päihteiden käyttöön ja ehkäisevään päihdetyöhön liittyen. Toivomme, että Spesia voi hyödyntää tutkimuksemme tuloksia kehittäessään oppilaitoksen ehkäisevän päihdetyön menetelmiä. Ajatuksemme tutkimuksen jatkamiselle on, että Ammattiopisto Spesia voisi kartoittaa tilannetta uudestaan jonkin ajan kuluttua. Näin nähtäisiin, onko ehkäisevän päihdetyön kehittäminen tuottanut positiivisia tuloksia koulussa, sekä kuinka se on mahdollisesti vaikuttanut Spesian opiskelijoihin. Lisäksi päihteiden käyttö ja siihen liittyvä elämänhallinnan haurastuminen ovat asioita, joita tulisi jatkossakin tutkia ja ennaltaehkäistä. Opinnäytetyömme laajempi tavoite olisikin, että yhteiskuntaan saataisiin kehitettyä ihmisten hyvinvointia ja elämänhallintaa tukevia toimintamalleja erilaisten tutkimusten myötä.

Lähteet

Aalberg, Veikko & Siimes, Martti A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Helsinki: Kustannusosa-
keyhtiö Nemo.

Ahtola, Raija, Huhtanen, Petri, Metso, Leena & Nuorvala, Yrjö 2007. Huono-osaisuus
mutkistuu – kuudes päihdetapauskas.

Alkoholilaki 1143/1994. Annettu Helsingissä 8.12.1994. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941143>> Luettu 12.3.2018.

Elämänhallinta 2018. NettiNappi. Päivitetty 25.4.2018. Saatavana osoitteessa:
<<http://nettinappi.fi/tietoalue/hyvinvointi-ja-terveys/mielen-hyvinvointi/elamanhallinta/>>
Luettu 3.5.2018.

Erityinen tuki n.d. Opetushallitus. Saatavana osoitteessa: <http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tieto_tuen_jarjestamisesta/erityinen_tuki> Luettu 28.3.2018.

Erityisopetus 2016 2017. Tilastokeskus. Saatavana osoitteessa:
<https://www.stat.fi/til/erop/2016/erop_2016_2017-06-13_fi.pdf> Luettu 28.3.2018

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. p. Tam-
pere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. p. Tampere:
Vastapaino.

Heikkilä, Tarja 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. painos. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos.
Helsinki: Tammi.

HOJKS n.d. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <<https://oppimateriaalit.jamk.fi/hojks/1-hojksin-perusteet/erilaiset-oppijat-ammattillisessa-koulutuksessa/>> Luettu 28.3.2018.

Holmila, Marja, Karlsson, Thomas & Raitasalo, Kirsimarja 2007. Alaikäisten alkoholi-hankintojen sietämätön helppous. Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Hakapaino Oy. 149-160.

Huhtanen, Petri, Miekkala, Mari & Raitasalo, Kirsimarja 2016. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2015. ESPAD-tutkimusten tulokset. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012. Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta. Saatavana osoitteessa: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu 15.5.2018.

Hämäläinen, Juha 2000. Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden nuorten ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. Kuopio: Snellman-instituutti.

Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1999. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Helsinki: Gummerus.

Kananen, Jorma 2008. Kvali. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananen, Jorma 2008. Kvantti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kilgast, Eija 2004. Näkyvät, kuuluvat ja saavutettavat päihdepalvelut: Malleja vammaisten päihdetyön kehittämiseen. Osa 1. Helsinki: Trio-Offset.

Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017. Päivitetty 6.3.2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_aluevertailu?alue_0=87869&alue_0=235597&alue_0=235780&alue_0=235885&alue_0=235976&alue_0=235955&alue_0=235679&alue_0=235592&alue_0=235959&alue_0=235649&alue_0=235866&alue_0=235939&alue_0=235794&alue_0=235875&alue_0=235918&alue_0=235998&alue_0=236127&alue_0=235658&alue_0=235602&alue_0=235598&mittarit_0=200537&mittarit_1=199990&mittarit_2=200055&vuosi_2017_0=v2017& sukupuoli_0=143993&kouluaste_0=161219#> Luettu 9.5.2018.

Koulutustarjonta n.d. Keskuspuiston Ammattiopisto. Saatavana osoitteessa: <<http://www.keskuspuisto.fi/koulutustarjonta>> Luettu 28.3.2018.

Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia matkalla muutokseen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Käsitteet ja määritelmät n.d. Tilastokeskus. Saatavana osoitteessa: <<https://www.stat.fi/til/erop/kas.html>> Luettu 28.3.2018.

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 246/2015. Annettu Helsingissä 20.3.2015. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=21.8.1998%2F630#L3P19a>> Luettu 28.3.2018

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015. Annettu Helsingissä 24.4.2015. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523>> Luettu 12.4.2018

Mitä on nuorisolan ehkäisevä päihdetyö? 2009. Preventiimi. Saatavana osoitteessa: <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/43252/978-952-456-092-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 3.5.2018.

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu Helsingissä 21.12.2016. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Nuorisolaki#a1285-2016>> Luettu 12.3.2018

Nurmi, Jari-Erik 2003. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Korkeakangas, Mikko, Lyytinen, Paula & Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityopsykologiaan. Porvoo: WS Bookwell Oy. 256-274.

Päihdekasvatus oppilaitoksissa. Päivitetty 20.6.2017. Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkai-seva-paihde-tyo/ehkaisevan-paihde-tyon-menetelmat/paihdekasvatus-ja-valistus/paihdekasvatus-kouluissa>> Luettu 12.4.2018

Raitasalo, Raimo 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Helsinki: Kelan omatarvepaino.

Reliabiliteetti n.d. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html> Luettu 15.5.2018.

Riihinen, Olavi 1996. Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.): Elämänhallintaa etsimässä. Kansaneläkelaitos. Helsinki: Kelan omatarvepaino.

Rikoslaki 515/2013. Annettu Helsingissä 13.6.2003. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L3>> Luettu 12.3.2018

Salasuo, Mikko & Tigerstedt, Christoffer 2007. Miten nuorten juomista on tutkittu 1950-2007? Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Hakapaino Oy. 9-32.

Simonen, Jenni 2007. Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Hakapaino Oy. 33-58.

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos 2017. Alkoholi. Saatavana osoitteessa: <<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi>> Luettu 1.2.2018.

Tutkittavien informointi 2017. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Päivitetty 6.9.2017. Saatavana osoitteessa: <<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tutkittavien-informointi.html>> Luettu 15.5.2018.

Huoltajan suostumus

Hyvä huoltaja,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Metropolia Ammattikorkeakoulusta, ja olemme tekemässä opinnäytetyötämme Ammattiopisto Spesiaan. Opinnäytetyön aiheena on erityistä tukea tarvitsevien nuorten kokemukset päihteiden käytöstä ja niiden vaikutuksesta elämänhallintaan sekä kokemukset koulun tarjoamasta ehkäisevästä päihdetyöstä. Työn tarkoituksena on selvittää nuorten omia käsityksiä päihteiden käyttöön liittyen, sekä kuinka Spesian ennaltaehkäisevää päihdetyötä voisi kehittää. Tutkimus toteutetaan sähköisen kyselylomakkeen muodossa toukokuussa 2018, ja siihen vastataan koulun tiloissa koulupäivän aikana. Nuoret vastaavat kyselyyn anonyymisti, ja käsittelemme tutkimuksesta saatuja tietoja ehdottoman luottamuksellisesti. Kyselyyn vastaaminen on nuorille vapaaehtoista. Käytämme tietoja ainoastaan opinnäytetyötämme varten, ja hävitämme aineiston asianmukaisesti työn ollessa valmis. Lopullinen opinnäytetyö julkaistaan Theseus.fi tietokannassa, joka on ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden julkaisusivusto. Jotta alle 18-vuotias tai holhouksen alainen nuori voi osallistua tutkimuksemme, tarvitsemme siitä huoltajan suostumuksen.

Pyydämme Teitä ystävällisesti täyttämään alla olevat tiedot ja palauttamaan lomakkeen koululle 9.5 mennessä.

Lämpimät kiitokset ja mukavaa kesän odotusta!

Roosa Koho ja Sonja-Lina Kakko

Nuoren nimi: _____

Ryhmätunnus: _____

Annan nuorelle luvan osallistua tutkimukseen

En anna nuoren osallistua tutkimukseen

Huoltajan allekirjoitus: _____

Kyselylomakepohja

1. Olen
 - i. Tyttö
 - ii. Poika
 - iii. Joku muu

2. Olen iältäni
 - i. 15-18-vuotias
 - ii. 19-25-vuotias
 - iii. 26-30-vuotias
 - iv. Yli 30-vuotias

3. Käytän päihteitä (mm. alkoholi, kannabis, amfetamiini, LSD jne.)
 - i. Päivittäin
 - ii. Viikoittain
 - iii. Kuukausittain
 - iv. Harvemmin
 - v. En käytä päihteitä

4. Jos käytät päihteitä, niin mitä päihteitä käytät? (voit valita useampia)
 - i. Alkoholia
 - ii. Kannabista
 - iii. Amfetamiinia
 - iv. Ekstaasia
 - v. Opiaatteja
 - vi. Kokaiinia
 - vii. Sieniä
 - viii. LSD:tä tai muita hallusinogeenejä
 - ix. Muuntohuumeita
 - x. Päihtymystarkoitukseen käytettyjä lääkkeitä, esim. bentsodiatsepiinit

5. Haittaako päihteiden käyttö arkeasi?
 - i. Kyllä
 - ii. Ei
 - iii. Joskus

6. Päihteiden käyttöni on häirinnyt (voit valita useampia)

- i. Ihmissuhteitani
- ii. Opiskeluani
- iii. Taloudellista tilannettani
- iv. Harrastuksiani
- v. Työtäni
- vi. Ei mitään näistä

7. Millaisia ajatuksia päihteiden käyttö Sinussa herättää?

8. Onko koulussasi puhuttu päihteistä? Jos on niin missä? (esim. terveystietokasvatuksessa, vastuupettajan tunneilla, HUBU-tunneilla, terveydenhoitajalla jne.)

9. Kenen aikuisen puoleen kääntyisit koulussa, jos haluaisit keskustella päihteiden käytöstä? (voit valita useampia)

- i. Ryhmänohjaaja
- ii. Vastuupettaja
- iii. Terveydenhoitaja
- iv. Hyvinvointipalveluiden ohjaaja
- v. Koulukuraattori
- vi. Joku muu

10. Puututaanko koulussasi mielestäsi päihteiden käyttöön?

- i. Kyllä
- ii. Ei
- iii. Joskus

11. Miten koulussasi puututaan opiskelijan päihteiden käyttöön?

12. Miten haluaisit, että koulussasi käsiteltäisiin päihteiden käyttöä?

13. Tukeeko koulusi mielestäsi päihteettömyyttä?

- i. Kyllä
- ii. Ei